

Škof Andrej Karlin (1857–1933).

Vir: Digitalna knjižnica Slovenije, Zbirka upodobitev znanih Slovencev NUK.

Željko Oset

dr. znanosti, HUN-REN, projekt ERC SOVEREIGNTY,

Tóth Kálmán utca 4, Madžarska – 1097 Budimpešta

e-naslov: zeljko.oset@gmail.com

»O REVOLUCIJA – ZA TE NISEM ROJEN, NIKDAR SE TE NE PRIVADIM«: TRŽAŠKI ŠKOF ANDREJ KARLIN (1911–1919) O PREVRATNI DOBI V TRSTU

1 UVOD

O dr. Andreju Karlinu¹ je v Rimu leta 1995 potekal simpozij, na katerem so celostno obravnavali Karlinovo življenjsko pot, izobrazbeno in značajsko formacijo, splošne razmere ob koncu prve svetovne vojne ter v dvajsetih in tridesetih letih 20. stoletja, Karlinovo pastoralno delovanje, delovanje na šolskem področju, Karlinovo delovanje v Zavodu svetega Stanislava v Ljubljani, delovanje v Lavantinski škofiji in Karlinovo pobudo za pričetek postopka beatifikacije njegovega predhodnika v Mariboru Antona Martina Slomška (škof v letih 1846–1862).² V več referatih je obravnavana prevratna doba, ko je na hitro izzvenela oblastna avtoriteta avstro-ogrskih uradnikov, v Trstu so na ulicah sprva zavladali demonstranti, nato pa so celotno tržaško škofijo zasedle italijanske okupacijske oblasti (sprva vojaške in nato civilne). Avtorjem je poznan Karlinov dnevnik iz prevratne dobe v (italijanskem³) prepisu; dnevnik iz prevratne dobe je bil tržaškemu škofu nasilno odvzet 29. decembra 1918 – ob tem velja navesti zanimivost, ki nakazuje na ranljivost človeškega spomina: škof Karlin je v nadaljevanju svojega dnevnika aprila 1919 zapisal, da mu je bil dnevnik odvzet

¹ Besedilo je nastalo v okviru projekta *Negotiating Sovereignty: Challenges of secularism and Nation Building in Central Eastern Europe since 1780* (SOVEREIGNTY), ki ga finančno podpira Evropski raziskovalni svet.

² *Karlinov simpozij v Rimu* (ur. Edo Škulj), Celje 1996.

³ Prim. Antonio Scottà, *I territori del confine orientale italiano nelle lettere dei vescovi alla Santa Sede: 1918–1922, Trieste* 1994, str. 190–200. Te objavljene italijanske prepise so pozneje uporabljali tudi drugi v svojih študijah. Prim. Fabijan Veraja, *Miroslav Bulešić, svečenik i mučenik: znakoviti lik moderne povijesti Istre*, str. 201–202. Dostopno na: <http://www.miroslavbulesic.com/wp-content/uploads/2023/03/Positio-super-martyrio.pdf> (pridobljeno: 26. 10. 2024).

30. decembra okrog dveh popoldne, ko je »imel v hiši veliko demonstracijo«. ⁴ Najverjetneje je datacijo izvedel na podlagi protesta, ki ga je poslal guvernerju, generalu Carlu Petittu di Roretu (1862–1933) ⁵ 30. decembra 1918. ⁶ Zaplenjena osebna literarna lastnina tržaškega škofa je bila vrnjena lastniku 7. aprila 1919. Dr. Karlin je po odhodu iz Trsta s sabo odnesel dnevnik, ki je po njegovi smrti postal del osebne zapuščine v Mariborskem (nad)škofijskem arhivu. Na obstoj dejanskega, originalnega dnevnika sta slovenske raziskovalce nazadnje opozorili že pokojna Ilaria Montanar (1968–2024), ⁷ ki je sodelovala pri urejanju nadškofijskega arhiva, in Lilijana Urlep. ⁸

Tržaški škof je od 30. oktobra 1918 do 13. aprila 1919 zapisoval svoje vtise o političnem vrenju, anarhiji, izživljanju italijanske mladeži, italijanizaciji oblastnih simbolov, preimenovanju ulic, skratka o razpad(an)ju Habsburške monarhije po prihodu italijanske okupacijske oblasti, začetku Italije v Trstu in na ozemlju Istre, torej na območju pod cerkveno pristojnostjo tržaškega škofa. Dnevniški zapisi so tudi v funkciji beleženja osebnih vtisov, pogovorov in popisa usod njemu podrejenih duhovnikov, za katere je dolžan skrbeti in za njih intervenirati pri civilnih (ali vojaških) oblasteh. ⁹ Karlin je bil naprej katoliški pastir, nato legalist in šele nato narodno zaveden Slovenec, ki ga je skrbela nasilnost protislovenskih (in protihrvaških) italijanskih nacionalistov (zoper duhovnike). Nasilneži so uživali bolj ali manj odkrito podporo vojaških in civilnih oblasti ali pa je ostala njihova samovolja nekaznovana. ¹⁰

2 BIOGRAFSKA SKICA

Dr. Andrej Karlin je kot mlad duhovnik veliko potoval, držeč se načela: »Kdor /.../ zmeraj doma tiči, ta nič vreden ni«. ¹¹ Njegova radovednost in tudi ambicioznost ga je ponesla na študij v Rim, kjer je študiral pravo na univerzi Sant'Apollinare in bil leta 1892 promoviran za doktorja obojega prava (»utriusque iuris«). ¹² Pridobil je znanje, razgledanost, intelektualno samozavest in tudi

⁴ Nadškofijski arhiv Maribor (NŠAM), Zapuščine škofov, Tomažič, Ivan Jožef, šk. 13bis/8.

⁵ Carlo Petitti di Roreto (1862–1933), italijanski general. 3. novembra 1918 je bil imenovan za guvernerja Trsta in okupiranega območja do demarkacijske črte s Kraljevino SHS. To zadolžitev je opravljal do julija 1919. Milica Kacin-Wohinz, *Petitti di Roreto, Carlo*: <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi943300/> (pridobljeno: 9. 9. 2024).

⁶ Tomaž Simčič, Andrej Karlin kot tržaški škof v luči nekaterih arhivskih dokumentov (1911–1919), v: *Karlinov simpozij v Rimu* (ur. Edo Škulj). Celje 1996, str. 66–67 (dalje: Simčič, Andrej Karlin).

⁷ Prim. Aleš Maver, In memoriam doc. dr. Ilaria Montanar, v: *Dileme: Razprave o vprašanih sodobne slovenske zgodovine*, 2024, 8/4, str. 247–249.

⁸ Za informacijo o vlogi žal že pokojne dr. Ilarie Montanar in njeni seznanitvi slovenskih raziskovalcev o originalnem Karlinovem dnevniku se zahvaljujem dr. Mihi Šimcu.

⁹ NŠAM, Zapuščine škofov, Tomažič, Ivan Jožef, šk. 13bis/8.

¹⁰ NŠAM, Zapuščine škofov, Tomažič, Ivan Jožef, šk. 13bis/8.

¹¹ Maksimilijan Jezernik, Uvodne besede, v: *Karlinov simpozij v Rimu* (ur. Edo Škulj), Celje 1996, str. 5.

¹² Latinsko: obojega prava. V: Edo Škulj, Andrej Karlin in cerkvena glasba, v: *Karlinov simpozij v Rimu* (ur. Edo Škulj), Celje 1996, str. 16.

konkurenčno prednost, ki je bila odločilna, da je bil naposled izbran za škofa v takrat metropolitanskem mestu z brbotajočimi klicami hudih nacionalnih nasprotij. S tem je prevzel veliko odgovornost za škofijo, v kateri sta bili dve tretjini vernikov Slovencev in Hrvatov, ena tretjina pa Italijanov.¹³

Tradicionalno je mesto tržaško-koprškega škofa pripadlo kandidatu iz slovenskega ali hrvaškega miljeja. Zaporedje duhovnikov slovenskega rodu je dunajska vlada prekinila z imenovanjem Franca Ksaverja Nagla¹⁴ junija 1902. Naglovo nepričakovano napredovanje leta 1910 za koadjutorja dunajskega nadškofa, še bolj pa dolgotrajno iskanje njegovega naslednika, je treba razumeti kot odraz velike zahtevnosti škofovske funkcije. Prvotno preferenčni kandidat Franc Castelliz¹⁵ je odstopil, s čimer so se izboljšale možnosti za Karlina, ki je bil na kandidatni listi uvrščen na drugo mesto. V vladnem predlogu je predstavljen kot »pošten duhovnik, mož velikega znanja ter zmožen in neutrudljiv referent, ki se zna vesti v družbi in ki ima tudi ustrezno energijo. Po rodu je Slovenec, ki se pa politično ni nikoli eksponiral. Obvlada oba deželna jezika in do vprašanja glagolice vedno zavzel korektno stališče.« Vatikan je soglašal z izborom, zato ga je cesar 21. decembra 1910 predlagal v imenovanje za novega tržaškega škofa.¹⁶

Po uradni objavi informacije je ljubljanski škof Anton Bonaventura Jeglič 26. januarja 1911 zapisal v svoj dnevnik: »Karlin, imenovani škof tržaški, je sedaj na Dunaju. V ponedeljek se je vršil *processus canonicus* v nunciatu, včeraj se je predstavil ministrom in je jako dober vtis naredil (kar mene močno veseli). Danes pa je zaprisežen pred cesarjem. Menda naš Narod grdo zoper njega piše. Upam, da bo težkim nalogam v Trstu kos. Meni je hvaležen in uvidi, da proti meni včasih ni prav postopal. No, zameril sem mu le trdoglavost ob priliki zadnjega katoliškega shoda, ki je bila zares neutemeljena in edino iz prevzetnosti. Na to napako sem ga opozoril in ga bom še. Želi, da bo posvečen v tržaški katedrali, naj bi ga posvetil koadjutor Nagl, soposvečevalca naj bi bila metropolit Sedej¹⁷ in pa jaz, misli na

¹³ Walter Lukan, Imenovanje Andreja Karlina za tržaško-koprškega škofa, v: *Karlinov simpozij v Rimu* (ur. Edo Škulj), Celje 1996, str. 35–43 (dalje: Lukan, Imenovanje).

¹⁴ Franz Ksaver (Xaver) Nagl (1855–1913), med letoma 1902 in 1910 tržaško-koprski škof, nato je leta 1910 postal škof koadjutor dunajskega nadškofa s pravico nasledstva in od 5. avgusta 1911 do smrti dunajski nadškof. Novembra 1911 je bil imenovan za kardinala.

¹⁵ Francesco Castelliz (1862–1934), med letoma 1895 in 1908 ravnatelj malega semenišča, od 1908 do 1923 pa ravnatelj goriškega bogoslovja. Pred prvo svetovno vojno je bil vdan monarhiji, po vojni pa je spremenil stališče in postal navdušen za nov italijanski režim. Leta 1925 se je celo zapletel v poskus odstavitve nadškofa Sedeja.

¹⁶ Lukan, Imenovanje, str. 40–43.

¹⁷ Frančišek Borgia Sedej (1854–1931) je končal goriško bogoslovje, doktoriral na Dunaju leta 1884 in bil od 1889 do 1898 študijski ravnatelj v Avguštinu in dvorni kaplan. Tam je ustanovil akademsko društvo Danica, leta 1898 pa je bil poklican v Gorico, kjer je postal tamkajšnji kanonik, stolni župnik in dekan ter ob tem še predavatelj v centralnem semenišču. Leta 1906 je postal goriški nadškof in metropolit in to funkcijo vršil skorajda do smrti, saj se je le mesec dni poprej na pritisk italijanskih fašističnih oblasti odpovedal škofiji. Več o njem glej v: *Sedejev simpozij v Rimu* (ur. Edo Škulj), Celje 1988.

svetega Jožefa praznik.«¹⁸ V Jegličevem zapisu je še posebej zanimiva navedba Karlinove prisage cesarju. V časniku *Slovenec* je zapisano: »Novi tržaški škof g. dr. Andrej Karlin je včeraj pred navadnimi avdijencami napravil prisego pred cesarjem. Priči sta bila višji komornik baron Gudenus in naučni min. Stürgkh. Cesar je kasneje novega tržaškega škofa sprejel v zasebni avdijenci. Kakor smo čuli iz ust prvzviš. g. škofa v Ljubljani, je cesar popolnoma zdrav in ljubezniv. Novi tržaški škof se je predstavil tudi ministrskemu predsedniku, naučnemu ministru in višjim uradnikom v naučnem ministrstvu.«¹⁹

Papež Pij X. je potrdil Karlina za tržaško-koprskega škofa 8. februarja 1911, 19. marca pa je bil posvečen, kot je bil napovedal škof Jeglič v svojem dnevniku.²⁰ Jeglič je napisal, da je bila posvetitev dostojna z močno udeležbo uradnih oseb države in mesta. Karlin je presenetil »Lahe, ko je pri prihodu na kolodvor začel govoriti laško. /.../ Hvala Bogu, da je prvi vtis novega škofa na vse prav ugoden. Upam, da bo kos pretežki nalogi, ki ga čaka.«²¹

S Karlinovo umestitvijo so tri mesta v goriški nadškofiji zasedli Slovenci, zato je tržaški državni namestnik po smrti poreškega škofa Giovannija Battiste Flappa²² januarja 1913 Karlinu sporočil pričakovanje oblasti, da bo mesto zasedal italijanski duhovnik. Namestnik je imel v mislih konkretno ime (goriški prošt Aloysius Faidutti²³), a so se Jeglič, Karlin in Frančišek Borgia Sedej posvetovali o skupni terni, seznamu kandidatov. Jeglič je v svoj dnevnik zapisal: »Želimo Hrvata, ne pa Laha, saj je bil pokojni mnogo preveč Lah in odvisen od laške vodilne stranke.« Uskladil so se za kandidatno listo – terno. Na prvi dve mesti so postavili Bernardina Škrivanića²⁴ in dr. Klementa Bonefačića,²⁵ na tretje mesto pa dr. Trifuna Pederzollija,²⁶ župnika pri sv. Antonu v Trstu. Jeglič je pričakoval izbor drugo postavljenega kandidata (Bonefačića), dunajska vlada pa se je odločila za tretje postavljenega kandidata.²⁷

¹⁸ Jegličev dnevnik: Znanstvenokritična izdaja (ur. Blaž Otrin in Marija Čipić Rehar), Celje, Ljubljana 2015, str. 501 (dalje: *Jegličev dnevnik*).

¹⁹ *Slovenec*, št. 22, 27. 1. 1911: Novi tržaški škof g. dr. Andrej Karlin, str. 2.

²⁰ Lukan, Imenovanje, str. 39–40.

²¹ *Jegličev dnevnik*, str. 506.

²² Ivan Krstnik (Giovanni Battista) Flapp (1845–1912), od leta 1884 do smrti poreško-puljski škof.

²³ Dr. Luigi Faidutti (1861–1931), duhovnik in goriški deželni glavar od leta 1913 do konca prve svetovne vojne. Po prvi svetovni vojni je deloval v vatikanski diplomaciji, nazadnje v Litvi. Virgil Šček, Matic Batič (ur.), Renato Podbersič (ur.), *Dnevniški zapisi: 1909–1933: znanstvenokritična izdaja*, Gorica 2024, str. 38 (dalje: Šček, *Dnevniški zapisi*).

²⁴ Dejansko je šlo za dalmatinskega duhovnika p. Bernardina Nikolo Škrivanića (1855–1932), ki je bil tedaj provincial kapucinov na Reki. Življenje je posvetil širjenju lurske misli in pobožnosti. Odprl je tiskarno Miriam in Kuća dobre štampe (Hišo dobrega tiska); tiska mesečnik *Naša Gospa Lurdska*, Mahničevo *Hrvatsko stražo* pa tudi *Riječke novine* (1912–1914). Več o njem glej: *Bernardin Nikola Škrivanić i njegovo vrijeme* (ur. Darko Deković), Matica Hrvatska, Rijeka 1997; prim. *Istra: Glasilosaveza jugoslovenskih emigranata iz Julijske krajine*, 7. 10. 1932: O Bernardin Škrivanić, str. 5.

²⁵ Dr. Kvirin Klement Bonefačić (1870–1957), med letoma 1923 in 1954 splitsko-makarski škof.

²⁶ Msgr. Trifun Pederzoli (1864–1941), doma iz Kotorja, od l. 1913 poreško-puljski škof.

²⁷ *Jegličev dnevnik*, str. 547.

Tomaž Simčič ocenjuje, da je škof Karlin dosledno upošteval svojo prisego lojalnosti habsburški dinastiji, v nacionalnem pogledu pa je zastopal idejo enakopravnosti vseh narodov in jezikov znotraj avstro-ogrske monarhije. Izogibal se je javnim polemikam, tudi z zagovorniki glagolskega (staroslovanskega) bogoslužja v Istri. Z razliko od svojega predhodnika Nagla je k temu vprašanju pristopal zadržano, pod geslom *quieta non movere*. Karlin je podobno kot njegov metropolit, goriški nadškof Sedej, izhajal tako iz katoliškega univerzalizma kot tudi globoke navezanosti na sobivanje različnih narodov v monarhiji, zvesti vladarski dinastiji. Pomirjevalni pristop in velika pričakovanja za jezikovno enakopravnost – vključno z vprašanjem glagolice – v cerkvi so pretresali tržaško cerkev. Škofova odobritev zahtev slovenskih in hrvaških vernikov je bila sprejeta z nezaupanjem pri italijanskih sodržavljanih, pa tudi znotraj njemu podrejene duhovščine.²⁸ Takšen primer je škofova okrožnica mestnim župnikom o slovenskem cerkvenem petju v Trstu leta 1918. Ob tem pa se je Karlin zavzel za kanclerja Carla Mecchia²⁹, ki ga je predlagal za kanonika, vendar je vlada odklonila imenovanje, ker je – tako Jeglič – »preveč zagrizen Italijan«. O Mecchiju pa je imel tržaški škof Karlin, kakor je zapisal Jeglič, dobro mnenje, kot o »izglednem duhovniku in izredno učenem kanonistu«. S tem si je želel pridobiti simpatije vseh duhovnikov brez ozira na nacionalne opredelitve in s tem na eni strani potrditi univerzalni značaj Cerkve, na osebni ravni pa svojo integriteto, ki jo zaznamuje ideja o pravičnosti in osebni pogumu predstojnika.³⁰

V vojnih okoliščinah je bila bolj poudarjena Karlinova zvestoba Avstriji, a pri tem ni pozabil na vrednoto miru. Tako je mogoče razumeti njegov vprašalnik o pobudah Cerkve v pomoč domovini februarja 1917. Škof je pobudo predstavil kot poskus utišanja kritik, da Cerkev premalo sodeluje pri naporih za zmago. Znotraj Cerkve je kakor v družbi popuščalo prvotno vojno navdušenje. K temu je prispeval tudi vladni nastop zoper slovenske in hrvaške duhovnike, pozneje tudi do italijanskih duhovnikov. Po ugotovitvah Tomaža Simčiča je bilo približno 30 duhovnikov zaprtih pod obtožbo srbofilstva.³¹ Škof je posredoval

²⁸ Simčič, Andrej Karlin, str. 50–61.

²⁹ Škofjski kancler dr. Carolus Mecchia, r. 2. januarja 1870; ordiniran 3. maja 1892; † 9. julija 1957. Študiral je v Rimu in si pridobil doktorski naslov. Nato mu je bila zaupana vloga škofjskega kanclerja. To pa ni bilo vsem všeč in leta 1910 je proti njemu tedanji tržaški stolni župnik pri sv. Justu msgr. Giusto Buttignoni nastopil s spisom: *Kdo je kanonik Karol Mecchia?* Ta nastop ni prinesel želenih uspehov. Pozneje je bil kanonik dr. Mecchia nekaj časa administrator reške škofije (1932–1933), po Fogarjevem odstopu pa tudi generalni vikar tržaške škofije. Umrl je 9. julija 1957. *Prospectus beneficiorum ecclesiasticorum et status personalis cleri unitarum dioeceseon Tergestinae et Justinopolitanae ineunte anno MCMXVI*. Trst 1916, str. 131 (dalje: *Prospectus* 1916); Franco Stener, *Muggia: diritti e doveri nei confronti della Chiesa di San Rocco*, str. 452, op. 50. Dostopno tudi na spletu: <https://hrcak.srce.hr/file/388114> (pridobljeno: 17. 9. 2024).

³⁰ Jegličev dnevnik, str. 701.

³¹ O preganjanju slovenske duhovščine na Štajerskem sta pisala Filip Čuček in Martin Moll. Doslej podobne celovite študije v slovenskem zgodovinsko-pisju za Primorsko (vključno z Istro) (še) nimamo. Prim. Filip Čuček in Martin Moll, *Duhovniki za rešetkami: poročila škofu o poletju 1914 na Spodnjem Štajerskem aretiranih duhovnikov / Priester hinter Gittern: die Berichte der im Sommer 1914 in der Untersteiermark verhafteten geistlichen an ihren Bischof*, Ljubljana 2006.

za svoje duhovnike, vendar ni bil vedno uspešen. Je pa bil uspešen njegov nastop v podporo Jakoba Ukmarja (1878–1971)³², ki je bil sicer zaprt z utemeljitvijo, da je kot profesor govoril proti Avstriji in cesarju, nato pa oproščen vsake krivde. Karlinovo posredovanje je bilo v tem primeru uspešno.³³

Karlin je za razliko od Jegliča in Sedeja na vladno prošnjo začasno dovolil – v nasprotju s cerkvenimi odredbami – uporabo cerkvenih objektov za protestantsko bogoslužje. Pri tem se je skliceval na izredne razmere – vojaki so na fronti, s tem odtegnjeni od duhovne oskrbe.³⁴ Karlin je tudi okleval pri podpisu majniške deklaracije. Ljubljanskemu škofu je odgovoril na njegov poziv, da »dovoli podpis, pa je tudi zadovoljen, ako se izhaja brez njega.« Medtem je goriški nadškof odločno odklonil svoj podpis pod deklaracijo.³⁵

Avgusta 1918 je baron Max Hussarek (1865–1935), ministrski predsednik dunajske vlade, ljubljanskemu škofu Jegliču predlagal, naj ravna podobno zadržano in modro kot goriški nadškof, oziroma kot lavantinski in tržaški škof v zadevi jugoslovanskega vprašanja.³⁶ Jeglič je odgovoril, da so imenovani škofje v povsem drugačnih okoliščinah: »Napotnik je bolan, Sedej ima več kot polovico škofije uničene, Karlin pa ima preveč mešano prebivalstvo.«³⁷ Predsednik vlade je na avdienci poskusil pridobiti Karlina za posredovanje pri ljubljanskem škofu v smislu večje zadržanosti pri podpiranju majniške deklaracije in nasploh njegove vloge v jugoslovanskem vprašanju. Tržaškemu škofu je povedal za pritiske nanj, da bi izvedel »politične konsekvence« proti Jegliču. Jeglič je v svoj dnevnik zapisal še Hussarekovo oceno, izrečeno tržaškemu škofu, da bi »/a/ko bi dali Jugoslavijo, potem bi vsi Nemci od Štajerskega na sever pristopili k Berlinu, Kočevarji bi se izselili in Lahi bi vzeli Trst.« Karlin je zagovarjal ljubljanskega škofa z argumentom, da bi se lahko v nasprotnem primeru, z neodzivanjem na politična vprašanja, ljudstvo odvrnilo od škofa in duhovnikov. Napovedal je, da se bo na poti z Dunaja v Trst oglasil pri ljubljanskem škofu in prenesel vladno sporočilo, naj »se bolj v ozadje umakne/m/ ter posnema/m/ svojega dobrega in modrega metropolita«. Karlin pa je s sabo prenesel tudi nuncijevo stališče za morebitne dvomljivce v Jegličevo avtoriteto. Na morebitna vprašanja o statusu ljubljanskega škofa naj Karlin duhovnikom svetuje, da »naj le bodo s svojim škofom, potem bo vse dobro«.³⁸

³² Jakob Ukmar, r. 13. julija 1878; v mašnika posvečen 14. julija 1901; † 2. novembra 1971. Več o njem glej npr. Jakob Ukmar: <https://svobodnaslovenija.com.ar/jakob-ukmar-1878-1971/> (pridobljeno: 9. 9. 2024).

³³ Simčič, Andrej Karlin, str. 58.

³⁴ Jegličev dnevnik, str. 662.

³⁵ Jegličev dnevnik, str. 719.

³⁶ Jegličev dnevnik, str. 755.

³⁷ Jegličev dnevnik, str. 755.

³⁸ Jegličev dnevnik, str. 758.

Karlin je znal prisluhniti stiski ljudstva, prizadetega od vojnih grozot. Verjetno si med vojno ni predstavljal, da bo moral po njej enakovrstno tolažbo nuditi svojim duhovnikom, ki so jih nove okupacijske oblasti pregnale z njihovih župnij.³⁹

3 PREVRATNA DOBA

»Proti večeru se je jako živahno v Kopru demonstriralo. Ponoči pa so smeli cesarskega orla raz okrajno glavarstvo,« je Karlin zapisal v svojem prvem vpisu v dnevnik 30. oktobra 1918.⁴⁰ Nastopila je doba, ki jo Karlin označuje kot anarhija, pozneje tudi revolucija. 1. novembra je skupina demonstrantov vdrla v škofijo, ki jo Karlin imenuje dom, in zahtevala pregled vseh prostorov. Demonstranti so želeli preveriti, ali so v škofiji še simboli avstro-ogrske države. Škofov odločen nastop jih ni pregnal, kar je odraz novega stanja škofove avtoritete ter neprijetnosti pri navdušenih podpornikih italijanske države, iredentistih. Organizirani demonstranti so znova vdrli v škofovski dvorec, tokrat tudi v škofove zasebne prostore, 29. decembra 1918, ko so škofu odvzeli njegovo osebno lastnino, vključno z dnevnikom prevratne dobe. Na isti dan so demonstranti napadli še uredništvo *Edinosti*. Karlin v pismu generalu Carlu Petittu di Roreto zapiše, da so demonstranti na trgu pred škofijo vzklikali »Viva l'Italia!«, »abbasso il vescovo«, »abbasso il vescovo sciavo«⁴¹, v njegove prostore pa so vstopili predstavniki demonstrantov v uradnih italijanskih uniformah. General se je distanciral od demonstrantov in obljubil, da se takšen incident ne bo več nikoli ponovil.⁴² Narejen je bil prepis Karlinovega dnevnika prevratne dobe, prepis pa je italijanska vlada uporabila kot kronski dokaz Karlinove protiitalijanske drže pri zahtevah za njegovo zamenjavo pri Svetem sedežu.⁴³ Ob tem pa velja opozoriti na zapis guvernerja Carla Petitti di Roreta za Julijsko krajino iz 19. novembra 1918. Zapis navajam po prevodu v monografiji *Ogenj, ki je zajel Evropo: Narodni dom v Trstu 1920–2020*: »Vrhovnemu poveljstvu predlagamo, naj nemudoma zamenja slovanskega tržaškega škofa monsinjorja Karlina z drugim, znanim po svojem italijanskem značaju, hkrati pa, da bi lahko nato podoben ukrep uporabili za goriškega nadškofa monsinjorja Sedeja.«⁴⁴

Škof ocenjuje, da je v odnosu do novih lokalnih oblasti nemočen – protesti na civilne oblasti ne učinkujejo, zato svojim duhovnikom, ki so ga prosili za

³⁹ NŠAM, Zapuščine škofov, Tomažič, Ivan Jožef, šk. 13bis/8.

⁴⁰ NŠAM, Zapuščine škofov, Tomažič, Ivan Jožef, šk. 13bis/8.

⁴¹ Italijansko: Živela Italija! Dol s škofom! Dol s slovenskim škofom!

⁴² Simčič, Andrej Karlin, str. 66–67. Borut Klabjan in Gorazd Bajc, *Ogenj, ki je zajel Evropo*: Narodni dom v Trstu 1920–2020, Ljubljana 2021, str. 135–136 (dalje: Klabjan in Bajc, *Ogenj, ki je zajel Evropo*).

⁴³ France Martin Dolinar, Andrej Karlin v rimskih dokumentih, v: *Karlinov simpozij v Rimu* (ur. Edo Škulj). Celje 1996, str. 75–79 (dalje: Dolinar, Andrej Karlin).

⁴⁴ Klabjan in Bajc, *Ogenj, ki je zajel Evropo*, 110.

pomoč, lahko nudi »zgolj« tolažilne misli in jih bodri, da naj vztrajajo pri opravljanju svojega poslanstva. Karlin ostane optimističen in upajoč na vzpostavitev pravnega reda, zato pragmatično hrani proteste za zares ključne zadeve, saj se boji, da bo s prepogostimi protesti povsem izvotlil svojo oblastno avtoriteto, še posebej znotraj škofije. Škofovo avtoriteto testirajo tudi podrejeni duhovniki, ki pozdravljajo predstavnike (okupacijskih) oblasti in se celo brez škofovega dovoljenja udeležujejo avdienc pri oblasteh. Škof Karlin protestira, a hkrati resignirano ugotovi: »*O revolucija – za te nisem rojen, nikdar se te ne privadim.*« Ob drugi priložnosti v sredini decembra pa zapiše: »*Protestirati ne smem ... prošnje nič ne pomagajo ... pa bodi škof v takih okoliščinah!*«⁴⁵

Po italijanskih časopisih škofa osirajo kot reprezentanta prejšnje države, prejšnjega režima, avstrijskega škofa – to je aluzija, da bi moral ravnati podobno kot civilni uradniki, ki so po razpadu države zapustili Tržaško. Ampak škof o tem ne razmišlja, četudi v italijanskih časopisih bere vesti o svojem nasledniku, tudi o svojem domnevno nelojalnem odnosu do novih oblasti. Najbolj pa ga je pretresla vest o svojem domnevnem odstopu v ljubljanskem Slovencu, ki je povzemal vest po italijanskem časopisu *Gazzetta di Pola*.⁴⁶ Pričakoval je, da bo italijanske prenapeteže zaustavil vpliv Svetega sedeža. Ob očitnem razkritju internih cerkvenih stališč konec novembra 1918 v italijanskih časopisih pričakuje diplomatski protest Svetega sedeža in nato povrnitev v ustaljene tirnice komunikacije med italijansko državo in Svetim sedežem. Že iz Karlinovega zapisa je razvidno, da je bila to njegova velika želja, saj je opazoval temeljito predrugačenje tradicionalnih odnosov in poseganje v njegove pristojnosti.⁴⁷

Škof, ki je sicer po svoji izjavi komunikacijsko izoliran, zasebna komunikacija s pismi ali po telefonu je nadzorovana, se mora soočiti z njemu upornimi duhovniki, ki so se razveselili prihoda italijanskih okupacijskih oblasti, upajoč, da je to pričetek italijanskega obdobja.⁴⁸ Karlina so zelo verjetno spremljali okupacijski varnostnoobveščevalni organi. Na dan vdora demonstrantov v škofove sobane so italijanski varnostnoobveščevalni organi v strogo zaupnem poročilu navedli, da je škof med italijanskimi meščani neprijeten, saj naj bi držal vse niti lokalne Cerkve, duhovščina pa je podobno kot škof projugoslovansko usmerjena. Domnevali so, da škof vzdržuje stike z Ljubljano, še posebej ljubljanskim škofom, ki je označen kot eden od »*apostolov jugoslovanskega gibanja*«. ⁴⁹

⁴⁵ NŠAM, Zapuščine škofov, Tomažič, Ivan Jožef, šk. 13bis/8.

⁴⁶ NŠAM, Zapuščine škofov, Tomažič, Ivan Jožef, šk. 13bis/8.

⁴⁷ NŠAM, Zapuščine škofov, Tomažič, Ivan Jožef, šk. 13bis/8.

⁴⁸ NŠAM, Zapuščine škofov, Tomažič, Ivan Jožef, šk. 13bis/8.

⁴⁹ Klabjan in Bajc, *Ogenj, ki je zajel Evropo*, str. 135.

Škof je tudi razočaran nad pragmatičnostjo nekaterih duhovnikov v nacionalnem oziru, kar morda deluje kot kritika tovrstnega ravnanja, a je dejansko zla slutnja, da lahko njegov naslednik na čelu škofije z nameščanjem italijanskih duhovnikov odreče slovenskim vernikom duhovno oskrbo v materinem jeziku, torej pohitri poitalijančevanje.⁵⁰ (Italijanski) tržaški duhovniki so izražali pričakovanja za stik z novimi, okupacijskimi oblastmi. Sedmega novembra so bili na viziti pri 'gubernatorju', o čemer so obvestili škofa, ki jih je opozoril, da duhovnike pred oblastmi zastopa škof. Sedem dni pozneje je odšel v spremstvu najožjih sodelavcev na vizito h 'gubernatorju'. Po izmenjavi pozdravov se je »vizita« pri gubernatorju končala v manj kot dveh minutah. Daljši pa je bil pogovor z 'gubernatorjevim' svetovalcem za verske zadeve Carlom Gallijem,⁵¹ ki je svetoval potrpljenje in načelno zavrnil pritožbo o preganjanju argumentov s pojasnilom, da so duhovniki nepriljubljeni pri ljudstvu. Na Karlinovo opozorilo, da je težko imenovati nove duhovnike, pa ga je opozoril na italijanski kadroviski bazen, v katerem duhovnikov ne primanjkuje. Galli je Karlina zbodel, da ni pričakovati večjih teritorialnih sprememb, zato je posredno svetoval sprejem novih oblasti in predvsem novega državnega okvirja. Karlin je kot pravno izobražen cerkveni dostojanstvenik večkrat navedel začasen status novih oblasti, tudi v pogovoru z ženo dr. Valeria, predsednika odbora za javno varstvo. Za politikovo ženo je bila zadeva zaključena z obiskom italijanskega kralja, zato je pričakovala, da bo tržaški škof odobril *Te Deum*.⁵²

Škofa Karlina pred usodo njemu podrejenih duhovnikov v Istri, ki so preganjani in zaprti ali so pred preganjanjem pobegnili, rešuje njegov status in papežev vpliv. Tomaž Simčič ocenjuje, da so si italijanske oblasti sprva prizadevale škofa osamiti; Karlin očitno ni bil povabljen na sprejem italijanskega kralja v Trst, samoiniciativno pa se ni odločil za udeležbo. Z odpovedjo javnega nastopanja bi škof deloval pomirjevalno in s tem sprejel tezo o svoji nepriljubljenosti med »ljudstvom«. Sveti sedež je sprva zavračal pritisk italijanskih oblasti do sklenitve miru in s tem nove državno-pravne stvarnosti, o čemer je škofa Karlina osebno obvestil papežev apostolski vizitator Pietro Bastien⁵³ konec no-

⁵⁰ NŠAM, Zapuščine škofov, Tomažič, Ivan Jožef, šk. 13bis/8.

⁵¹ Carlo Galli (1878–1966), italijanski pravnik in diplomat. V januarju 1915 je opravil tajno misijo v Avstrijskem Primorju, kjer se je srečal tudi z nekaterimi slovenskimi politiki.

⁵² NŠAM, Zapuščine škofov, Tomažič, Ivan Jožef, šk. 13bis/8.

⁵³ Belgijski benediktinec Pierre (Pietro) Bastien (1866–1940), profesor redovniškega prava v Rimu in svetovalec več vatikanskih kongregacij.

Bastien je bil že apostolski vizitator v Bosni in Hercegovini med letoma 1910 in 1914. Sveti sedež ga je novembra 1918 poslal v novo »jugoslovansko kraljestvo« kot posebnega odposlanca. Tam je ostal vse do poletja 1919 in v Rim pošiljal dolga pisma in na poslednji končno poročilo. Predstavljal je glavni vir informacij za papeža ob nastajajoči novi državi, saj nuncija v Beogradu ni bilo vse do pomladi 1920. Več o njem glej Paolo Blasina, »Santa Sede e Regno dei serbi, croati, e sloveni. Dalla missione di Don Pierre Bastien al riconoscimento formale (1918–1919)«, in *Studi storici* 35 (1994), št. III, str. 773–809; Massimiliano Valente, *Diplomazia pontificia e Regno dei Serbi, Croati e Sloveni (1918–1929)*, Filozofski fakultet, Odsjek za povijest, Split 2012, zlasti str. 17–73.

vembra 1918. Karlinu je izročil pismo kardinala Pietra Gasparrija⁵⁴, državnega tajnika v Rimu, ki je svetoval, da papeškega odposlanca »*di riceverlo con la sua solita cortesia e di ascoltarlo*«. ⁵⁵

Papež je škofu Karlinu naročil, da naj bo v odnosu do italijanske vlade »*assai prudente /.../, kolikor mogoče popustljiv in če bi zahtevali tudi 'Te Deum' od mene, naj temu ne bom nasproten in tudi župnikom naj tega ne prepovedujem. Glede Trsta sem že lahko prepričan, da ostane pri Italiji in naj se po tem uravnam*«. Karlin je papeškemu odposlancu zagovarjal svoje stališče glede Te Deuma, da ni decidirano prepovedal takšne svete službe, ampak očitno ni ponovil dnevniškega stališča, v katerem izpostavi pravno neopredeljen status novih oblastnikov, ki jih je dojemal zgolj kot okupacijske. Svoje dostojanstveno ravnanje je podkrepil z gesto dobre volje, z odobritvijo maše na godovni dan kraljice Margerite⁵⁶ v Louvranu. ⁵⁷

Papeški odposlanec je poročal kardinalu Gasparriju, da je škof Karlin v celoti pripravljen sprejeti papeževe odločitve. ⁵⁸ Ob tem pa je navedena škofova odgovornost za vse vernike, ne glede na njihovo narodnost, in tudi o nasprotovanju mlajše italijanske duhovščine škofu, zato je škof zaprosil za salezijanskega duhovnika Michelangela Rubina⁵⁹ umik iz Trsta. V pismo papeški odposlanec vključi govorico, da bodo slovanski duhovniki odšli v Jugoslavijo, če bo škof Karlin moral zapustiti tržaško škofijo. To informacijo je odposlanec verjetno pridobil od duhovnikov, saj Karlin v dnevniku nikjer ne omenja morebitne diskusije o njegovem odstopu. Na podlagi ostalih zapisov na drugih mestih v dnevniku ter skrbi za svoje duhovnike in vernike je mogoče oceniti, da o tem ni razmišljal. Celo več, italijanske oblasti je opozoril, da s preganjanjem duhovnikov dejansko ustvarjajo mučence. ⁶⁰

V zadevi Rubino se je Sveti sedež obrnil na italijanskega vojaškega škofa Angela Bartolomasija, ⁶¹ ki se je v časopisih omenjal kot Karlinov naslednik, o čemer piše škof v dnevniku. Vojaški škof Bartolomasi je 9. februarja 1919 poslal poročilu o delu vojaškega duhovnika Rubina. Označil ga je za odličnega in zanesljivega duhovnika, ki je imel pred vojno kot direktor salezijanskega zavoda v

⁵⁴ Pietro Pietro Gasparri (1852–1934), kardinal, državni sekretar (1914–1930) pod papežem Benediktom XV. in Pijem XI., podpisnik Lateranske pogodbe z Italijo (1929).

⁵⁵ Italijansko: Da ga sprejme z običajno vljudnostjo in posluša. Dolinar, Andrej Karlin, str. 78; NŠAM, Zapuščine škofov, Tomažič, Ivan Jožef, šk. 13bis/8.

⁵⁶ Margarita Savojska (1851–1926), žena kralja Umberta I. in mama kralja Viktorja Emanuela III.

⁵⁷ NŠAM, Zapuščine škofov, Tomažič, Ivan Jožef, šk. 13bis/8.

⁵⁸ Dolinar, Andrej Karlin, str. 75.

⁵⁹ Michelangelo Rubino (1869–1946) je bil pred vojno ravnatelj salezijanskega zavoda v Trstu. V času fašizma in druge svetovne vojne je bil nadzornik vseh vojaških kaplanov. Biblioteca di documentazione sul territorio, Capitolo XV., <https://www.lacabalesta.it/biblioteca/Giuliani/VittorieDiDio/VittorieDiDio15.html> (pridobljeno 10. 11. 2024).

⁶⁰ NŠAM, Zapuščine škofov, Tomažič, Ivan Jožef, šk. 13bis/8.

⁶¹ Angelo Bartolomasi (1869–1959), med 1919 in 1922 tržaško-koprski škof, dolgoletni italijanski vojaški ordinarij.

Trstu nekaj težav s škofom zaradi nacionalnih razhajanj.⁶² Rubin je lahko ostal v Trstu, s čimer Sveti sedež ni upošteval Karlinove prošnje. Gre za pomembno simbolno zmago Karlinovih nasprotnikov, pa tudi italijanskih oblasti.

Karlin je spoznal, da bo težko še nadalje zasedal svoje mesto, zato je že spomladi, za veliko noč, Jegliča obvestil, da ga »*Lahi ne marajo, da bo pa ostal, dokler bo mogel*«. Jeglič mu je omenil, da bi mu lahko ponudil »*proštijo in ga imenoval generalnim vikarjem*«. Kmalu zatem je bil Karlin povabljen v Rim, kjer ga je sprejel kardinal Pietro Gasparri in nato še papež Benedikt XV. (papež v letih 1914–1922). Gasparri ga je obvestil o italijanskih zahtevah, da Karlin zapusti škofovsko mesto. Italijansko pričakovanje je na sprejemu ponovil papež.⁶³ Pred njegovim prihodom so v Vatikanu prejeli pritožbo – naslovljeno na Federica Tedeschinija, uradnika v državnem tajništvu Svetega sedeža⁶⁴ – zoper Karlinovo omejitev pridige v italijanskem jeziku duhovniku Crocettiju na tri dni v velikonočnem tednu – to je bilo označeno kot protiitalijansko nastopanje. Ob tem je pritožnik Carlo Monti (1851–1924)⁶⁵, direktor verskega sklada za Italijo, Karlinu očital njegove simpatije z Jugoslavijo in zahteval njegovo odstranitev iz Trsta. V podkrepitev zahteve in obtožbe o Karlinovem protiitalijanskem odnosu je italijanska vlada kardinalu Gasparriju poslala prepis Karlinovega dnevnika od 30. oktobra 1918 do 22. decembra 1918.⁶⁶ To dejansko pomeni, da je škof Karlin pravilno ocenil, da odgovornost za napad nanj 29. decembra 1918 nosijo italijanske (okupacijske) oblasti.

Podobno velja tudi za javne izgrede zoper škofa 22. junija 1919 v Kopru, ko so demonstranti škofu poskušali preprečiti birmanje. Demonstranti, ki so delovali s tiho podporo oblasti, so povzročili javni nemir. Italijanske oblasti so v Vatikan sporočile, da nadaljnja prisotnost tržaškega škofa povzroča javni nered in nemir na ozemlju, pa tudi sama škofova oseba naj bi bila v nevarnosti. Slednje spominja na argumentacijo lokalnih okupacijskih ali krajevnih oblasti, ki so s tem argumentom odvzele prostost ali izgnale duhovnike iz Istre.⁶⁷

Karlin opaža dva protislovna trenda: na eni strani njemu podrejeni italijanski duhovniki kršijo internacionalni značaj Cerkve z nošenjem nacionalističnih emblemov, na drugi strani pa preganjanje duhovnikov na osnovi njihove lojalnosti do prejšnje avstrijske oblasti ter slovenskih in hrvaških duhovnikov na osnovi jezika božje službe. V prvi skupini, ki je izgubila Karlinovo spoštovanje,

⁶² Dolinar, Andrej Karlin, str. 75.

⁶³ Jegličev dnevnik, str. 767.

⁶⁴ Federico Tedeschini (1873–1959), italijanski duhovnik, od leta 1914 je deloval v državnem tajništvu Svetega sedeža, leta 1933 je postal kardinal »in pectore«.

⁶⁵ Monti, Carlo, Istituto della Enciclopedia Italiana fondata da Giovanni Treccani: [https://www.treccani.it/enciclopedia/carlo-monti_\(Dizionario-Biografico\)/](https://www.treccani.it/enciclopedia/carlo-monti_(Dizionario-Biografico)/) (pridobljeno: 10. 11. 2024). Carlo Monti je bil tudi odpravnik poslov italijanske vlade pri Svetem sedežu.

⁶⁶ Dolinar, Andrej Karlin, str. 75, 78.

⁶⁷ Simčič, Andrej Karlin, str. 67–68.

je izstopal učitelj iz Sovinjaka, ki mu je poslal razglednico. Naslovil ga je kot bivšega škofa, hkrati pa mu priporočil meditacijo, zase pa je napovedoval, da bo pel latinsko litanije vseh svetnikov. Za drugo skupino pa je Karlin zapisal: »*Iz raznih krajev v Istri prihajajo polagoma poročila, da so se italijanaši barbarsko znašali nad duhovniki. Mi v Trstu teh novic na zvemo, ker jih italijanski časnikarji ne prinašajo. Slučajno sem dobil v roke 'Slovenca' od 21/11, ki v raznih dopisih iz Istre poroča nasilnost talijanašev po Istri, ki se opirajo na okupacijske četé.*« Ob tem pa škof ugotavlja, da se kažejo jasni znaki »*'kulture borbe', v kateri bo vsa odgovornost izključno na duhovnikih*«. Pri tem navede totalitaristični diskurz, ki Slovence označuje kot nepravne prebivalce Istre, torej prebivalce, ki so jih avstrijski vladarji naselili v Istri, da bi jo varovali pred Italijani. Karlin je izjavo sicer pospremil z vprašanjem – »*Kdo se ne smeje?*« – saj je bilo zanj nepredstavljivo, da bi prišlo do masovnega preganjanja slovenskih in hrvaških prebivalcev, še posebej pa duhovnikov. Ocenjeval je, da je preganjanje duhovnikov strateško, a upal, da je to začasne, prehodne narave, saj »*ljudstvo brez duhovnikov na katerega se naslanja, se bo takoj vdalo tujemu vplivu.*«⁶⁸

26. oktobra 1919 je Karlin dobil iz Rima po kardinalu Gaetanu de Lai⁶⁹ poziv, da se odpove škofiji, »*kakor je obljubil, da je pripravljen, in naj gre k svojemu prijatelju škofu ljubljanskemu*«. Jeglič je v dnevniku povzel Karlinovo oceno »*iz okoli velike noči*«, da ga »*Lahi ne marajo, da bo pa ostal, dokler bo mogel*«. O Karlinovi usodi se je avgusta 1919 pogovarjal Jeglič s papežem. Takrat je papež predstavil italijanske pritiske za takojšnjo odstranitev tržaškega škofa, vendar je Sveti sedež zavzel stališče, da bodo kadrovska vprašanja rešena po sklenitvi miru. Jeglič je 3. novembra 1919 zapisal: »*Ako so se pa sedaj vdali, moral je biti nanje silen pritisk.*« Ljubljanski škof se je bal, da bo odstavek, še posebej pa pred sklenitvijo miru in določitvijo meje, vplivala na ugled Svete stolice pri Slovencih – »*Ugled papežev bo pri Slovencih trpel.*« Ob tem pa je poročal, da je bil Karlin užaloščen nad hladnokrvnim pozivom iz Rima. Jeglič poroča, da je Karlin poslal »*kardinalu de Lai suho odpoved, svetemu očetu pa pismo, v katerem obžaluje, da je postal žrtev laškega nacionalizma.*«⁷⁰ Iz Rima so Karlina prosili za sklic kapitlja, ki naj izbere kapitularnega vikarja. Tržaški škof v odstopu je navodilo razumel kot prošnjo za čimprejšnji odhod iz Trsta. Med ponujenimi možnostmi ljubljanskega škofa je izbral častno mesto rektorja v Zavodu svetega Stanislava.⁷¹

⁶⁸ NŠAM, Zapuščine škofov, Tomažič, Ivan Jožef, šk. 13bis/8.

⁶⁹ Gaetano de Lai (1853–1928), italijanski duhovnik, kardinal od leta 1907 in v letih 1919–1928 prodekan kardinalskega kolegija. Ta čas je bil tudi tajnik konsistorialne kongregacije (danes dikasterija) za škofo.

⁷⁰ Jegličev dnevnik, str. 788.

⁷¹ Jegličev dnevnik, str. 790.

Iz Karlinovega dnevnika tako razberemo, da je bil za nove oblastnike tako pripadnik stare elite kot tudi branik, ki ščiti slovenske in hrvaške duhovnike. Bil je torej razumljen kot cokla pospešeni in poglobljeni transformaciji Tržaške in Istre. Škof je ostal trden v prepričanju, da morajo biti verniki deležni evangelija v jeziku, ki ga razumejo, zato je protestiral pred preganjanju duhovnikov, ki so pridigali slovensko ali hrvaško. Najbolj pa ga je prizadelo stališče padovanskega⁷² provinciala minoritov po odhodu slovensko in hrvaško govorečih redovnikov iz Pirana: »*Si privano dei sacramenti finché impareranno la lingua italiana.*»⁷³ V pismu papežu je ostro protestiral, a to ni bistveno vplivalo na stanje na terenu, kjer je nova vojaška in civilna oblast krepila nadzor nad oblastniki vzvodi.⁷⁴ Klica novih časov je tudi sprememba statusa verouka iz obveznega v fakultativen predmet. Novost je tržaški škof komentiral z besedami: »*To bo seme za prihodnjo generacijo.*« V povezavi s šolstvom opozori tudi na pandemijo španske gripe.⁷⁵

Karlin je v Zavodu svetega Stanislava nadomestil rektorja Janeza Frančiška Gnidovca,⁷⁶ ki je odšel k lazaristom. Imenovanje je bilo dobro sprejeto, hkrati pa je ljubljanski škof razrešil napetost znotraj zavoda in ponudil častni izhod škofu, ki se je »v pokorščini svetemu očetu odpovedal škofijstvu.«⁷⁷ Karlin se je od svojih vernikov poslovil 2. decembra v pastirskem pismu,⁷⁸ tri dni pozneje pa je že prišel v Ljubljano. Njegov odhod je povzročil precejšnje razburjenje med Slovenci v Trstu in Istri nad Svetim sedežem. Pripravljal se je protest, na katerem bi zahtevali »povrnitev Karlina.«⁷⁹ Na zboru duhovnikov iz goriške, tržaške in poreške škofije v Sežani pa je bil sprejet sklep o protestnem pismu. K temu je duhovnike spodbudilo hitro imenovanje Karlinovega naslednika Ange-la Bartolomasija⁸⁰ in zaskrbljenost, da bo odstavljen tudi goriški nadškof Sedej. Sklenili so, da bodo resolucije in spomenico predali kardinalu Gasparriju in

⁷² Provincialni minister v Padovi v letih 1907–1919 je bil p. Antonio Bolognini (1868–1942). Provincial je ostal do provincialnega kapitlja v Padovi, ki je potekal od 25. do 27. avgusta 1919. 26. avgusta je bil izvoljen njegov naslednik p. Lodovico Bressan, provincial med leti 1919–1922. Za podatek se zahvaljujem p. dr. Igorju Salmiču.

⁷³ Italijansko: Prikrajšajo se za zakramente, dokler se ne naučijo italijanskega jezika.

⁷⁴ NŠAM, Zapuščine škofov, Tomažič, Ivan Jožef, šk. 13bis/8.

⁷⁵ NŠAM, Zapuščine škofov, Tomažič, Ivan Jožef, šk. 13bis/8.

⁷⁶ Janez Frančišek Gnidovec (1873–1939), slovenski lazarist, med letoma 1924 in 1939 škof v Skopju. Za škofovsko geslo si je izbral besede apostola Pavla: »*Vsem sem postal vse*«. Leta 1973 so v ljubljanski nadškofiji začeli postopek za beatifikacijo škofa Gnidovca. Papež Benedikt XVI. je 27. marca 2010 odobril objavo odloka o herojskih krepostih svetniškega kandidata in odtlej ga smem imenovati častitljivi Božji služabnik. Janez Frančišek Gnidovec: <https://www.skofija-novomesto.si/sl/svetniski-kandidati/janez-francisek-gnidovec>, (pridobljeno 11. 10. 2024).

⁷⁷ Jegličev dnevnik, str. 791.

⁷⁸ Dolinar, Andrej Karlin, str. 81.

⁷⁹ Jegličev dnevnik, str. 794.

⁸⁰ Angelu Bartolomasiju so italijanski nacionalisti silno nasprotovali, ker se je boril za pravice preganjane slovenske manjšine. Kmalu je moral zaprositi za premestitev. Tudi naslednji tržaški škof, Luigi (Alojzij) Fogar, je obsojal italijanski nacionalistični pritisk v Julijski krajini, na kar je opozarjal tudi Sveti sedež. Zaradi tega se je moral tudi on umakniti iz Trsta v Rim. Šček, *Dnevniški zapisi*, str. XXXI–XXXII.

konsistorialni kongregaciji škofov. Zaradi bojazni, da po pošti poslani protesti ne bi dosegli naslovnikov, so prosili za pomoč ljubljanskega škofa. Jeglič je nato v spremstvu dekana Ignacija Valentinčiča⁸¹ iz Komna, Emila Šašlja⁸² s Klanca in Matije Simona Defarja⁸³ iz Voloskega v začetku marca 1920 obiskal Rim; 6. marca pa jih je sprejel papež. Jeglič poroča o ugodnem sprejemu, nekoliko pa ga je presenetilo vprašanje, ali ljudstvo želi nazaj bivšo Avstrijo. Jeglič je odgovoril, da je »presenečen, kako hitro in tako lahko je ljudstvo pozabilo Avstrijo«. Jeglič je poročal, da so bili prisrčno sprejeti pri kardinalih, razen pri kardinalu de Lai. Veliko pozornosti je ljubljanski škof v svojem dnevniku namenil stališču kardinala Merrya del Vala,⁸⁴ ki se je pritoževal nad prenapetim nacionalizmom, ki »povsod vlada in Cerkvi škoduje«. Pritožil se je tudi nad sistematičnim prizadevanjem italijanske vlade, »da papeštvo nacionalizira, namreč da bi bil papež ne le kot oseba, ampak tudi kot papež Lah in bi kot primas Italije podpiral laško politiko. Ker pa tega ne doseže, zato papeža sovražijo.«⁸⁵

4 KARLINOV DNEVNIK IZ PREVRATNE DOBE

Dnevnik iz tržaške prevratne dobe je dvodelen: prvi del so dnevniški zapisi od 30. oktobra do 24. decembra 1918, torej nekaj dni pred aktivističnim odvzemom notesov, vključno z dnevniškim, drugi, krajši del pa se prične z vrnitvijo notesa 7. aprila 1919, vsebinsko pa predstavlja rekapitulacijo usod njegovih duhovnikov, ki so bili pregnani ali so morali zapustiti svoja mesta v tržaški škofiji.

Karlinov dnevnik iz prevratne dobe v Trstu je v zgodovinopisju poznan, a bolj po prepisu dnevnika, ki so ga izvedle italijanske (okupacijske) oblasti po zaplembi škofove osebne lastnine 29. decembra 1918. Prvič so bili izseki Karlinovega dnevnika objavljeni v tržaškem časopisu *Era nuova* 8., 9. in 10. julija 1920 z jasnim namenom predstavitve Karlinovega protiitalijanskega razmišljanja in delovanja. Jože Pirjevec ocenjuje, da je bilo to učinkovito sredstvo v načrtni protislovenski akciji, ki je dosegla svoj vrhunec samo tri dni pozneje, 13. julija 1920, s požigom Narodnega doma.⁸⁶

⁸¹ Ignacij Valentinčič, r. 3. julija 1867; v mašnika posvečen 8. septembra 1890; † 7. junija 1946. Goriški stolni kanonik in od 1922 dekan mestne dekanije, pred tem dekan v Komnu. Češut, Marija, *Valentinčič, Ignacij*: <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi951420/> (pridobljeno: 10. 10. 2024).

⁸² Emil Šašelj, r. 21. oktobra 1865; ordiniran 12. junija 1891; † 23. decembra 1926, župnik v Klancu pri Kozini vse do izгона v septembru 1923. Lojze Škerl, Šašelj, Emil (Milan): <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi947620/> (pridobljeno: 10. 10. 2024).

⁸³ Matija Simon (Šime) Defar; r. 20. februarja 1874; v mašnika posvečen 25. julija 1898; † 15. februarja 1929, župnik v Voloskem, pred tem župnik v Dekanah. *Prospectus* 1916, str. 130; *Novi list*, št. 3, 12. aprila 1929, str. 1: Smrtna kosa v tržaški škofiji.

⁸⁴ Rafael Merry del Val (1865–1930), španski duhovnik, kardinal od l. 1903. V letih 1903–1914 kardinal državni tajnik, v letih 1914–1930 pa je bil na čelu Svetega oficija.

⁸⁵ *Jegličev dnevnik*, str. 803.

⁸⁶ Jože Pirjevec, Škof Karlin v Trstu, v: *Karlinov simpozij v Rimu* (ur. Edo Škulj), Celje 1996, str. 32.

Karlinov dnevnik predstavlja vpogled v vzpostavljanje odnosov med novimi oblastniki (sprva vojaško in nato civilno upravo) in lokalno katoliško cerkvijo po razpadu dolgožive državne tvorbe, ko novi oblastniki želijo prevzeti vse pomembne vzvode oblasti. Pri tem se rušijo stara razmerja in revolucionarno posega v škofove pristojnosti na terenu in Cerkev kot institucijo. Lokalni nosilci oblasti upravičujejo ravnanje na terenu kot narodovo voljo, to je voljo italijanskih prebivalcev, ki so bili deležni krivic pod avstrijsko vlado, še posebej med prvo svetovno vojno. Škof se zaveda omejitve svoje avtoritete pri okupacijski oblasti, a vendar protestira, opozarja in bodri svoje duhovnike v stiski. Pričakoval je, da ga bo pri tem podprl Sveti sedež, da bo torej ostal škof vsaj do sklenitve miru in ureditve državno-pravnih razmerij. Upošteval je papeževo navodilo za zadržano javno nastopanje, za popustljiv odnos do italijanskih okupacijskih oblasti, a je že na avdienci pri papežu po veliki noči 1919 spoznal, da italijanska vlada odločno zahteva njegovo odstranitev.⁸⁷ Pred odhodom v Rim je naredil popis preganjanjih duhovnikov, kar je sestavni del dnevnika, s čimer je upošteval nov fenomen, ki se je razvil po prvi svetovni vojni, z natančnim zbiranjem podatkov in oblikovanjem racionalnih argumentov v obliki spomenic in ekspertiz. Karlinov pregled so pozneje nadgradili duhovniki v spomenici, ki je bila predana papežu marca 1920.⁸⁸

5 SKLEPNA MISEL

Dnevnik tržaškega škofa Andreja Karlina ponuja vpogled v stanje duha, refleksije in aktivnosti ob nenadnem, pospešenem rušenju starega reda (anarhiji z revolucionarnimi elementi) in pričetek nove dobe. Karlin je bil spoštovan cerkveni predstojnik, ki se je trudil opravljati svojo veliko poslanstvo v svetovljanskem okolju, ki so ga pretresali nacionalni spori. Dnevniški zapisi potrjujejo predstavo o škofu kot legalistu, kar ni presenečenje, saj je absolviral pravo. Njegovo skorajda trmasto – za sodobnike celo anahronistično – vztrajanje na stališču zakonitosti, legalnosti ureditve, šele nato sledeče priklonitve in počastitve Cerkve, je bilo v skladu s cerkveno doktrino. A čas je bil bolj naklonjen nasprotnikom legalistov. S svojim doslednim poudarjanjem formalnega statusa Trsta je dvigoval pritisk tako demonstrantom na ulici, ki so želeli z njim obračunati tudi neposredno, kot z nekoliko bolj rafiniranimi sogovorniki iz vrst okupacijske oblasti. Tudi zaradi tega so ga poskušali osamiti. Dobil je podporo iz Rima, vendar mu je papež svetoval zadržanost, saj so na Sveti sedež pritiskale italijanske oblasti. Karlin je upal, da je to zgolj prehodna faza, ki jo je treba preživeti, nato pa se bo sčasoma vrnil star red, ki bo na novo določil razmerje med državo

⁸⁷ Dolinar, Andrej Karlin, str. 75–79.

⁸⁸ Jegličev dnevnik, str. 803–804.

in Cerkvijo. Upal je, da je nacionalistično pogojeno nasilje – še posebej proti duhovnikom – pogojeno z revolucionarnimi časi, in ne napoved novih časov. Na področju mejne razmejitve je njegovo stališče nedefinirano – nenazadnje je komunikacijsko izoliran, zato ima premalo informacij za konkretno stališče. Nacionalna opredelitev je torej pri njem na tretjem mestu (za poslanstvom Cerkve in pravno ureditvijo razmerij med oblastjo in Cerkvijo). V dnevnik zapisuje odzive na večinoma nekaznovano nasilje italijanskih nacionalistov nad duhovniki. Karlin zbira dokaze o preganjanju svojih duhovnikov, protestira, a ugotovi, da je del velikega spopada tako med italijanskimi oblastmi in Svetim sedežem, kot tudi pri duševni oskrbi njegovih vernikov v njim razumljivem jeziku. Ocenjeval je, da obstaja kratkoročno prizadevanje (dati Trstu in okolici povsem italijanski videz) in bolj dolgoročno (preganjanje duhovnikov, ki so pridigali v slovenskem in hrvaškem jeziku). Zdi se, da ga najbolj pretrse stališče padovanskega provinciala glede duševne oskrbe v Piranu in okolici: *Si privano dei sacramenti finché impareranno la lingua Italiano*. Karlinovo prizadevanje za ohranjanje transnacionalnega značaja Cerkve v Trstu in Istri je njegova pomembna zapuščina, ki jo poskušata nadaljevati njegova neposredna naslednika – oba doživita podobno usodo kot Karlin: predčasno slovo s škofovske stolice v mestu v zalivu.

Karlinov dnevnik, ki se danes hrani v Nadškofijskem arhivu Maribor, je kot priloga tej razpravi podan v transkriptu, z vsemi jezikovnimi posebnostmi. Tako smo želeli ohraniti vse izvirne posebnosti dobe in osebe, ki je dnevnik pisala. Za lažje razumevanje so dodane posamezne vsebinske opombe, v katerih so predstavljene v dnevniku navedene osebe, kraji in zgodovinsko dogajanje. Ugotovljeno je bilo, da obstajajo raziskovalne praznine in sive lise, zato je bil vložen dodaten napor v iskanje težko dostopnih podatkov. Zahvaljujem se uredniku dr. Mihi Šimcu, ki je priskrbel veliko podatkov in me opozoril na napake v literaturi, zato je to besedilo vsebinsko bolj bogato. Prav tako se zahvaljujem dr. Renatu Podbersiču in patru dr. Igorju Salmiču za kolegialno pomoč pri pridobivanju informacij iz Trsta in mag. Lilijani Urlep, ki je prebrala prepis Karlinovega dnevnika. Odgovornost za morebitne napake ostane pri avtorju.

PRILOGE

*Dokument št. 1: Transkript Karlinovega dnevnika iz prevratne dobe**Vir: NŠAM, Zapuščine škofov, Tomažič, Ivan Jožef, šk. 13bis/8.*

1918

30. oktobra. Ob eni uri popoldne sem se odpeljal na parniku Trieste proti Kopru, kjer sem imel napovedano sejo za Pio Istituto Grisoni.⁸⁹ Čudno se mi je zdelo, da tako živahno razpečavajo mladiči italijanske kokarde. Tudi meni so jo ponudili, češ sedaj zavzame Italija Trst. Odklonil sem. Med potjo je splezal tudi deček na prednji del parobroda in privezal na drog italijansko zastavo. Mnogo navzočnikov je to s priznanjem sprejelo. Čez nekaj časa je zopet zginila.

Proti večeru se je jako živahno v Kopru demonstriralo. Ponoči pa so sneli cesarskega orla raz okrajno glavarstvo.

Zjutraj 31/10 ob sedmih sem opazil na parabrodu kakih 8 deklic, ki so ostentativno z ovojem v italijanskih barvah na rokavu pozdravljale potnike. Ko se je parabrod odmaknil živahni pozdravi od celine in odgovor na parabrodu: Viva l'Italia!

31. 10. V mestu se je sestavil: Comitato di Salute publica [sic].⁹⁰ Predsednik prejšnji župan dr. Valerio,⁹¹ podpredsednik dr. Puecher,⁹² načelnik socialistov. V tem odboru so tudi štirje Slovenci: dva narodnjaka, dva socialista. Po mestu so vsepovsod dele kokarde, tudi Slovenci so jih začeli natikati. Po hišah razobešajo italijanske zastave. Naše ljudstvo se plašno okrog ozira. Italijani delajo hrupne manifestacije.

1/11. Izšel je novi italijanski list »La Nazione«. Pisanje je v duhu nekdanjega »Piccola«. Razvil bo strupeno agitacijo proti vsem, kar je avstrijskega in slovanskega.

⁸⁹ Francesco Grisoni (1772–1841) je v oporoki septembra 1841 razdelil svoje veliko premoženje med sorodnike, služinčad in verske ustanove. V Ubožnem zavodu (pozneje imenovanem Pio Istituto Grisoni) bi jim morali zagotoviti bivanje in šolanje do dopolnjenega dvajsetega leta starosti in jih izučiti za kakšen poklic, da bi se lahko potem, ko bi ga zapustili, sami vzdrževali. Po smrti Francesca Grisonija leta 1841 je njegova soproga Marianna Pola kot poglavitna dedinja njegovega celotnega premoženja podvojila dobrodelno dejavnost, ki sta jo prej opravljala skupaj, in osnovala še fundacijo z imenom Pia Fondazione contessa Marianna Pola Grisoni oziroma poseben dobrodelni sklad (Monte privato di pia fondazione) za doto šestih poštenih deklet ali pa vdov iz Kopra. Salvatore Žitko, *Grisoni, Francesco Andrea Elia*: <https://www.obrazislovenskihpokrajin.si/oseba/grisoni-francesco-andrea-elio/> (pridobljeno: 16. 10. 2024).

⁹⁰ Odbor za javno varstvo, oblikovan po zgledu iz francoske revolucije, je prevzel civilno oblast v Trstu ter vzpostavil javni red in mir v Trstu.

⁹¹ Alfonso Valerio (1852–1942), odvetnik, italijanski politik liberalne usmeritve, župan Trsta od 1909 do italijanskega vstopa v vojno, ko je bil odstavljen. Bil je glavni organizator Comitato di Salute pubblica ter vodilni italijanski politik, ki je v Trstu sprejel italijanskega kralja Viktorja Emanuela III., o čemer piše Karlin v dnevniku. F. Tonich, *Valerio, Alfonso*: <https://www.biographie.ac.at/oeb/?frames=yes> (pridobljeno: 16. 10. 2024).

⁹² Edmondo Puecher (1873–1954), odvetnik, italijanski politik, iredentist in tržaški socialist. Po drugi svetovni vojni je bil predsednik tržaškega območja, v cona A. Miha Kosmač, Organizirana izselitev prebivalstva iz Pulja: Problematika meje in 'obramba italijanstva', v: *Acta Histriae*, 2015, št. 3, str. 520.

Predno sem odšel k službi božji k sv. Justu, prihrumi v predsobo tolpa mladičev z italijanskimi zastavicami v rokah in načelnik – menda neki učitelj – ki zahtevajo naj odprem vse sobe, da pogledajo, če je v njih kak avstrijski znak. Jaz sem proti temu protestiral in zaprl vrata za seboj. Nato jih pelje tajnik v sprejemnico in jim pokaže sliko cesarjevo, češ, ta je edina v celi hiši. Voditelj te tolpe jo hoče z okvirjem vred vreči na cesto, a proti temu protestira tajnik. Nato sliko odreže iz okvirja in jo vrže skozi okno. Pismen protest sem vložil pri odboru za javno varstvo.

2/11. Čutim vedno bolj, da smo brez varstva in oddani popolnoma tolpi tržaške mularije. Pred hišo me insultirajo, češ, škof nima italijanske zastave na hiši.

Visoki uradniki avstrijski, ž njimi baron Fries-Skerne⁹³ in dvorni svetnik baron Glanz,⁹⁴ so zapustili predvčeranjem Trst. Danes že posluje na namestništvu il Comitato di salute pubblica. Še predvčeranjem so razgrajali vse podobe cesarske na namestništvu in medtem po vseh uradih sneli in barbarsko pokončali. Tako gremo v novo dobo – Italije.

Čujem, da se naši Slovenci po okolici mirno a dobro drže in da jih ne nadlegujejo Italijani. Tu v mestu so pa že dosti nasilni, prav po svojem značaju. Radi bi pokazali, da je mesto čisto italijansko.

3/11 18. Danes je praznik sv. Justa. Bila je služba božja v katedrali, kakor po navadi. Med pridigo so me motili večkrat glasovi manifestantov, ki so kričali zunaj na trgu. Pričakujejo namreč danes italijanske flote, ki je popoldne okrog pete ure prišla (5 torpedovk).

Zvečer ob 7^{ih} pride k meni asesor dr. Ziegler,⁹⁵ poslan od predsednika Valerio s prošnjo, da bi dovolil, da se jutri ob 9^{ih} zvonijo z vsemi zvonovi po tržaških cerkvah, kajti takrat bodo 1000 bersaglierev⁹⁶ s svojim generalom po obhodu po mestu pritrdili italijansko trikoloro na stolpu sv. Justa. Omahoval sem nekoliko – pravil sem mu, da je cerkev internacionalna, naposled sem se vdal. Ker sem v nevarnosti, da mi sicer brahialno nastopijo.

Izdal sem razglas, v katerem poudarjam, da nisem nasproten, ako ob tej priliki po cerkvah zvoné.

Srcé se mi trga, zvijam se v dušnih bolečinah, a ne morem si pomagati. O revolucija – za te nisem rojen, nikdar se te ne privadam.

⁹³ Alfred Fries-Skerne (1870–1947), pravnik in politik. Med 1915 in 1918 je bil cesarski in kraljevi namestnik v Trstu. V vojnem času si je prizadeval za oskrbo mesta, ob odhodu iz Trsta je 31. okt. 1918 izdal trojezični razglas, v katerem je upal, da bo Trst našel tudi v bodočnosti razvoj, »dostojen svoje preteklosti, v samovoljnem pridruženju k zaledju, ki ga z njim spaja narava in zgodovina in ki zdaj pričakuje novo državno uredbo«. Branko Marušič, *Fries-Skene, Alfred*: <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi1009670/> (pridobljeno: 16. 9. 2024).

⁹⁴ Egon baron Glanz von Eicha (1880–1945), avstrijski pravnik in politik.

⁹⁵ Najverjetneje je tu mišljen prisednik tržaškega magistrata, dr. Nicolaus Ziegler. Prim. *Hof- und Staatshandbuch der Österreichisch-Ungarischen Monarchie für das Jahr 1918*, K. K. Hof- und Staatsdruckerei, Wien 1918, str. 743 (dalje: *Staatshandbuch* 1918).

⁹⁶ Bersaglieri so v neposrednem prevodu lokostrelci. Dejansko gre za visoko mobilno in lahko pehoto, kopenski rod italijanske vojske.

4/11. Danes ob 9^{ih} je zvonilo po vseh cerkvah tržaških. Trikolora italijanska visi na stolpu sv. Justa.

Namestništvo (luogotenenza) se zdaj imenuje prefettura, župan (podesta) pa sindaco. In zopet je v veljavi municipio. Časniki pišejo, da je italijanski general Carlo Petitti di Roreto okupiral in v posest vzel Trst za italijanskega kralja Vittorio Emanuele III.⁹⁷, ki baje misli priti kmalu sem pogledat.

Sicer pa se je ljudi tista strastna razigranost italijanska že nekoliko popustila, mnogo naših tržaških Italijanov je zelo žalostnih, Slovenci so pa prav poparjeni. Niso prosili, niti pričakovali Italijanov, ampak Angležev in Amerikancev. Zdi se marsikdo mi, da smo prevarani. Kaj pač še prinese bodočnost?

Sicer je bil pa današnji dan mnogo bolj miren kot prejšnji.

5/11. Zjutraj po 8 uri je prišel k meni ves razburjen in v solzah župni upravitelj iz Savudrije Viktor Vaselli.⁹⁸ Bil je ves iz sebe; snoči da so mu razgrajali domači liberalci pod oknom, da naj gre »ščiavo«⁹⁹ - on je pa italijanske narodnosti, pač je bil zadnji čas na uslugo avstrijskim vojaškim četam, - zato ga je zadelo tako preganjanje. Ker je bolan na srcu, ni mogel prenašati takega nasilja in je kar s prvim vlakom všel. – Potolažil sem ga in mu dovolil, da gre za nekaj časa na dopust na Kranjsko. Ker so pa vsi vlaki za civiliste ustavljeni, je upati, da se med tem časom v Trstu pomiri.

6/11. Italijansko brodovje je prišlo v Pulj. Tukajšnjemu gubernatorju so se poklonili Italijani iz raznih mest Istre. Vse se gerira, da so za »večno« odrešeni.

Žalibog se zadnje dni nekateri duhovniki niso najlepše izkazali.

Frančiškani (*Via Domenico Rossetti*) so šli s svojim rikreatorijem naproti vojni floti ital[ijanski] z godbo in s kokardami. Na njih kapele so dvignili takoj dve ital[ijanski] trikolori in p[ater] Alfonz¹⁰⁰ je prišel s kokardo celo maševat v Casa dei Poveri.¹⁰¹

Curto,¹⁰² Tamaro,¹⁰³ Luciani¹⁰⁴ so se postavljali s kokardo. Kanonik Lupetina¹⁰⁵ si je pa – bržkone iz strahu – nadel ital[ijansko] zvezdo s 5 rogovi.

⁹⁷ Viktor Emanuel III. (1869–1947), italijanski kralj od julija 1900 do abdikacije maja 1946.

⁹⁸ Viktor Vaselli, r. 18. januarja 1872; v mašnika posvečen 21. septembra 1897; † 29. septembra 1925. *Prospectus* 1916, str. 135; NŠAL, NŠAL 580, Viktor Kragl, šk. 1: Duhovniki tržaško-kopske škofije.

⁹⁹ Pejorativna oznaka za lokalno slovensko govoreče prebivalstvo (Slovence, Hrvate).

¹⁰⁰ Morda frančiškan p. Alfonz Valentini. Prim. *Prospectus* 1916, str. 112.

¹⁰¹ Splošni zavod tržaških ubogih – ubožnica.

¹⁰² Hieronim (Hieronymus) Curto, r. 23. septembra 1854; v mašnika posvečen 28. aprila 1893. Bil je dolgoletni profesor na ženskem liceju (*Via Galleria* 5), v: *Prospectus* 1916, str. 29; str. 130. Kragl navaja, da je umrl že mesec dni po dogodkih, ki jih opisuje škof Karlin, in sicer 6. decembra 1918. V: NŠAL, NŠAL 580, Viktor Kragl, šk. 1: Duhovniki tržaško-kopske škofije.

¹⁰³ Justus Tamaro, r. 1. novembra 1864; v mašnika posvečen 1. avgusta 1897; † 1. junija 1951. *Prospectus* 1916, str. 134. Za podatek o smrti se zahvaljujem dr. Renatu Podbersiču in arhivistu Giovanniju Luca iz tržaškega škofijskega arhiva.

¹⁰⁴ Lucianus Luciani, r. 8. marca 1873, ordiniran 26. julija 1896; † 16. januarja 1958. *Prospectus* 1916, str. 132. Podatek o smrti je posredoval arhivist Giovanni Luca.

¹⁰⁵ Kanonik Anton (Antonius) Lupetina, r. 5. junija 1845; mašniško posvečenje je prejel 16. avgusta 1869; † 16. avgusta 1927. NŠAL, NŠAL 580, Viktor Kragl, šk. 1: Duhovniki tržaško-kopske škofije.

4. t. m. so vojaki ital[ijanski] nesli – baje po stari rimski navadi – svoje šleme in orožje v dar bogu Martu [sic]. To se je zgodilo pri sv. Justu.

Še dan prej so nesli neke gospé k sv. Justu lepo zastavo, katere je s prijaznim odgovorom sprejel župnik Buttignoni.¹⁰⁶ Nato so ga na trgu pred sv. Justom pozdravljali: Evviva il nostro futuro Vescovo!¹⁰⁷

Zaprti smo popolnoma od sveta. Železnica, pošta, telegrafi, telefon – vse samo za uradno porabo. Pošte danes nič ni bilo, ne privatne ne uradne. Časnike beremo samo tržaške in še ti so jako slabo postreženi.

7/11 18. Danes so namerjali župniki iz mesta pokloniti se oficijelno generalu Petittiju. Buttignoni, ki je včeraj že bil pri generalu – kako pravi in forma privata – je prišel k meni, ako mi je to všeč. Jaz sem odgovoril, da škof reprezentira duhovnike, ako ima posameznik kaj opravka pri oblastvu, naj gre kot navadni »cibbedino«,¹⁰⁸ kot korporacija pa župniki ne nastopajo.

Prišla je s. Justina iz Tomaja.¹⁰⁹ Tam je vse mirno in ljudje polni nade in poguma za bodočnost. Nemške napise so vse odstranili.

Cel dan so postopali po Trstu laški ujetniki. Vkrkali so se proti večeru v prosti luki in odšli proti Benetkam. Sirote so se prali pred javnimi vodnjaki in tuintam kaj kupili, da se nekoliko okrepcajo. Sicer so bili dobre volje: češ, gremo proti domu.

8/11 Kar se tiče okupacije, moram pripoznati, da se že nekoliko mileje pre-soja kakor prvi dan. Slovenci, ki baje razobešajo v predmestju mnogo narodnih zastav so zopet potolaženi, da ta stvar ne bo za večno; Italijani pa postajajo bolj trezni. Če pojde tako naprej, bomo oboji kmalu normalni.

9/11 18. Nov ubežnik iz deleže.

-Danes zjutraj je pribežal ves v solzah in preplašen g. Giovanni Casolo¹¹⁰ iz Momiana. Včeraj mu je »Consiglio nazionale« izročilo od treh podpisano listino, v kateri ga odstaviijo od župnika in mora on s svojo materjo štiri ure po

¹⁰⁶ Kanonik in stolni župnik pri sv. Justu, msgr. Justus (Giusto) Buttignoni, r. 5. novembra 1870; ordiniran 2. julija 1893; † 13. maja 1951. Novembra 1927 je časnik poročal, da je »znan zagrižen Italijan« mons. Buttignoni postal dekan tržaškega kapitlja. *Prospetus* 1916, str. 129; Riordino e inventariazione dei Beni Archivistici Ecclesiastici: www.anagrafebbcc.chiesacattolica.it/anagraficaCEI/Bib/public/fondi/fondo.jsp?idFondo=201 (pridobljeno: 9. 9. 2024). Leta 1933 je izdal knjižico o svojem delu pri cerkvi sv. Justa. Prim. Giusto Buttignoni, *La mia passione per San Giusto*, U. Trani, Trieste, luglio 1933; *Jutro*, št. 261, 4. 11. 1927, str. 3, Tržaški kapitelj ima končno italijanskega dekana!

¹⁰⁷ Italijansko: Naj živi naš bodoči škof!

¹⁰⁸ Narečno tržaško: državljani, posameznik.

¹⁰⁹ Šolske sestre sv. Frančiška Kristusa Kralja so od l. 1898 delovale tudi v Tomaju na Krasu. Predstojnica je bila tedaj res s. Justina Zmazek; r. 10. decembra 1874; † 9. decembra 1948. *Personalstand des Fürstbistums Lavant in Steiermark für das Jahr 1919*, Marburg 1919, str. 203; *Congregazione delle Suore Scolastiche del Terz'ordine di San Francesco 1869–1969*, Schematismo, Roma 1969, str. 150.

¹¹⁰ Giovanni Cosolo, r. 24. januarja 1882; ordiniran 23. septembra 1905; † 16. aprila 1957. *Prospetus beneficiorum ecclesiasticorum et status personalis cleri unitarum dioeceseon Tergestinae et Justinopolitanae ineunte anno MCMXXVI*, Trst 1926 (dalje: *Prospetus* 1926), str. 68. Precej pozneje je postal monsinjor, v času po drugi svetovni vojni zastopnik pa tudi dekan koprškega kapitlja. *Slovenski poročevalec*, št. 122, 26. maj 1954, str. 2: Duhovniki v coni B obtožujejo škofa Santina; *L'Arena di Pola*, 1. maj 1957, str. 2: Morto Mons. Cosolo, l'amico dei giovani; Aldo Cherini, *Capodistria: Il lungo esilio: Spoglio di cronaca giornalistica 1945–2008*, Trieste 2008, str. 18. Dostopno tudi na spletu: <https://www.cherini.eu/pdf/esilio.pdf> (pridobljeno 9. 9. 2024).

sprejemu te listine zapustiti svojo župnijo in njegov urad in njegovo pohoštvo bo zapečaten. Do postaje Marcovec¹¹¹ je še siguran, kasneje mu ne dajo več varstva.

Naprosil sem g. dr. Bračiča,¹¹² naj popraša pri Narodnem svetu v Trstu, kaj bi mu svetovali. Jaz sem mislil obrniti se na generala in poprositi za pomoč. – Spomnil se me je danes zopet enkrat Izidor Koleblitsch, prosluli učitelj v Sovinjak. Poslal mi je razglednico, v kateri mi naslavlja kot *ex-vescovo*¹¹³ in mi priporoča v meditacijo: *Deposuit potentes de sede et exaltavit humiles*.¹¹⁴ On pa da pojde iznova v Sovinjak, kjer bo mogel peti litanije vseh Svetnikov – v latinskem jeziku.

10/11 1918. Danes je nedelja – sem sameval v hiši. Zunaj je bilo živahno, ker je prišel kralj Vittorio Emanuele III. gledat s svojim spremstvom (general Diaz¹¹⁵) la citta redenta.¹¹⁶

11/11 1918. – Zjutraj po osmi uri je prišel župnik iz Marezig Kemr¹¹⁷ poročat, da je župan moral odstopiti, da se je izvolil Narodni svet, kateri je tudi njega odstavljal, da so povrnivši se vojaki iz Rusije sem prinesli boljše vino, ki hoče farjem trebuhe prerezati, skratka da on ne more več tam ostati ...

Pogovarjal [sic] sem ga in poslal naposled k tukajšnjemu »Narodnemu svetu«. Vederemo ...

- Naše ljudstvo po okolici je vedno bolj nezadovoljno, ne vem če se bo izšlo iz te zagate srečno do-pravega miru. Tukajšnji irredentisti bodo že ljudi razhujskali. Et forsidem hoc est in votis.¹¹⁸

- Vrnil se je danes iz vojske g. Malalan.¹¹⁹ Težko mu je, da smo prišli v take razmere. Ko bi bili vedeli, kaj bo, - pravi – bi bili vendarle še en par dni fronto držali. Hodil je petnajst dni peš do doma.

- Današnja »Nazione« v poročilu na včerajšnji obisk ital[ijanskega] kralja v Trstu poroča, da so pogrešali pri tej slavnosti tudi tržaškega škofa pri sv. Justu. Ali da si to lahko tolmači z ozirom na »imminente cambiamento del Titolare«. ¹²⁰ Na tak način upajo doseči svoje namere. Ne bo šlo.

¹¹¹ Tukaj je najverjetneje mišljena železniška postaja Smedela, torej postaja na drugi strani hriba Markovec (z osrednje istrske perspektive), ki je bil meja med piransko in koprsko občino. Za posredovano informacijo se zahvaljujem dr. Jani Suklan.

¹¹² Morda pravnik, dr. Ivan Bračič, oče Mirka Bračiča (1915–1943).

¹¹³ Italijansko: Bivši škof.

¹¹⁴ Verz iz Magnifikata: »Mogočne je vrgl s prestola in povišal je nizke« (Lk 1,52).

¹¹⁵ Armando Diaz (1861–1928), italijanski general, med novembrom 1917 in avgustom 1918 načelnik generalštaba italijanske vojske.

¹¹⁶ Italijansko: Odrešeno mesto.

¹¹⁷ Franciscus Kemr, r. 18. julija 1863; ordiniran 12. julija 1891; † 1. maja 1939. *Prospectus 1916*, str. 131; NŠAL, NŠAL 580, Viktor Kragl, šk. 1: Duhovniki tržaško-koprške škofije.

¹¹⁸ Latinsko: In morda si tega želijo.

¹¹⁹ Franc Malalan, r. 4. decembra 1891; v mašnika posvečen 29. junija 1915. Že naslednjega leta je bil vpoklican za vojaškega kurata v cesarsko armado. Po vojni se je vrnil v škofijo in bil dolgoletni župnik in dekan v Ospu. Pred drugo svetovno vojno se je znašel v konfinaciji v Parentru, od koder je leta 1941 prišel za župnika v Boršt pri Trstu in to službo opravljal do smrti, 12. novembra 1960. Več o njem glej: Pokojni msgr. Franc Malalan, v: *Omnes unum: glasilo slovenskih duhovnikov v zamejstvu*, 1961, št. 2, str. 51.

¹²⁰ Italijansko: Skorajšnja menjava lastnika.

12/11 1918.

Med našimi Slovenci vlada velika napetost in potrlost. Zdi se jim, da so prevarani, pa da so bili goljufani tisti, ki so z Italijo obravnavali. Okupacijo naših krajev se kaže vedno v slabši luči: objestnost naših Italijanov je vedno večja. Vse kaže, da bodo temeljito pometli z vsemi, kar opominja na Avstrijo in Slovence. Najprej so odpravili vsa imena ulic, ki so nastala v Trstu tekom vojne. Via Fontanone,¹²¹ Via Borojevič¹²² idr. so izginole [sic]. Piazza Caserna se je izpremenila v piazza Oberdank.¹²³

Šole, ki so zaprte že dalje časa radi bolezni, bodo otvorili za Italijane v polnem obsegu, za Slovence se še obravnava, kaj pa da čim najmanj mogoče, nemške ostanejo zaprte. Tudi šolske knjige se morejo čisto izpremeniti, prejšnjih tekstov avstrijskih nikakor mladina več ne sme dobiti v roke. Razmišlja se tudi že o tem, kje, kako, v katerem učnem jeziku se bodo otvorile šole »in campagna«.¹²⁴ To bo zmeda.

- Narodni svet tržaški je vzel v zaščito g. župnika Kemra iz Marezig, ki so ga ob tam pregnali in mu službo vzeli. Dali so mu pisanje na lokalni narod[n] i svet, v katerem zahtevajo, naj ga puste pri miru, da more vršiti nadalje svojo službo. Bomo videli, če bo kaj in koliko bo pomagalo.

- Znamenje časa. Danes je šla moja dekla naprosit nekega urarja v bližini moje hiše, naj pride popraviti uro, ki se je popačila. Ko jo vpraša, kam, mu odgovori, da v škofovo palačo in takoj je odklonil, da ne gre. Tako je ljudstvo razhujskano.

13/11 1918.

Danes po enajsti uri je prišla nova sindichessa Valerio v družbi z neko gospo, kateri jaz ne poznam imena, dasi mi je bila predstavljena z zahtevo, da naj napravim Tedeum [sic], ker je srečno vojska končana. Jaz sem rekel, da tega za sedaj še ne morem; kadar bo pa vse »definitivno« urejeno, potem bom jaz sam od sebe dal nalog, da se zahvalimo Bogu za mir. Ali plebiscit se je že završil, mi je opomnila tuja gospa, odkar je bil kralj tukaj, je že vse pod Italijo. Zopet sem ponavljal, kar sem poprej povedal, da čakam »definitivum«, toda pristavil sem, da, če bi mi sveti Oče v Rimu zapovedal, bom gotovo ubogal. Nato je sindichessa rekla, da ona bo to napravila, ker ima zveze, in potem smo se prijazno poslovili.

¹²¹ Neposredno po smrti tržaškega politika Felice Veneziana (1851–1908) so po njem poimenovali dotedanjo ulico Via del Fontanone, in sicer v »via Felice Venezian«. Od leta 1915 do 1918 je bilo obnovljeno prejšnje ime via del Fontanone, novembra 1918 pa je bila ulica znova poimenovana po tržaškem politiku. Leta 1940 je bila ulica preimenovana v Via del Fontanone, nato pa je septembra 1943 dobila sedanji naziv – Via Felice Venezian. Trieste tra immagini e storia, <http://www.carbonaio.it/immagini%20trieste%20-%20cittavecchia%2010.htm> (pridobljeno: 10. 11. 2024).

¹²² Ulica, poimenovana po feldmaršalu Svetozarju Borojeviču von Bojni (1856–1920), poveljniku Soške armade.

¹²³ Trg, poimenovan po italijanskem iredentistu Viljemu (Wilhelm) Oberdanku (1858–1882).

¹²⁴ Italijansko: Na deželi.

15/11 1918.

Vizita pri gubernatorju. Spodaj na portonu¹²⁵ veliko karabinierjev, kojih eden nas je spravil v prvo nadstropje. Potem v tisto sobo, kjer je prejšnji namestnik sprejemal. Reči moram resnici na ljubo, da snage ni prav veliko. Prej je bilo vse prav lično. Toda to mimogrede.

Vojak nam odpre na levo vrata in na vratih se pokaže velikanski mož, za poldrugo glavo višji od mene. Krasna postava, pravilno vzrastel, sicer debel in po konci nosi glavo.

Predstavim se in potem prošta Petronio,¹²⁶ Mecchia in Mandiča.¹²⁷ Nato on govori, da hočemo skupaj delovati, da bodo vedno podpirali krščanskega duha med ljudstvom in da se bo složno ravnalo ... Jaz sem pristavil par lepih besedi in mu voščil pomoč božjo ... pa smo se poklonili in odšli. Sedeža nikomur ni ponudil, vsa vizita je trajala komaj dve minuti. Končno je obljubil, da mi pohod vrne. Konec.

Nato smo šli pozdravit še civilnega adlatusa »commendatore Galli«. On bo sedaj referent za naše stvari. Ta se je pa spustil v dolgo govoranco. Poudarjal je, da bodo stali vedno radi na strani in skrbeli, da bo šlo vse v redu naprej. Če bi sedaj na začetku ne šlo prav vse v lepem redu naj potrpiamo, a polagamo se bo vse uravnalo. Glede Casola iz Momiana je omenil, da je stvar že dobil v roke, a se vidi, da ga ljudstvo ne mara. Jaz sem omenil, da je bil narod prej »troppo austriacante«. A on na to: Stvar je minula in brezpredmetna. Videl pa sem iz njegovih besedi, da ga bodo proč potiskali, češ, kaj s takim duhovnikom, ki ga ljudstvo ne mara!

Potem je še na moj ugovor, da je zame težko nastaviti novega duhovnika, ker jih je jako malo, pripomnil, da je v Italiji dosti in dobrih duhovnikov in da se bo v tem pogledu lahko pomagalo.

Zdi se, da je hotel radi Teduema mene zafrkniti, češ gotovi gospodje mislijo, da se bo še stvar spremenila. A jaz vam naravnost povem – govori – če se bo v detaljih tu in tam kaj izpremenilo morda za en kilometer, a v bistvu ostane vse tako, kakor je danes. – Pogrelo me je, a nisem nič reagiral. – On je dostavil še, da je res razlika priti od enega vladarja pod drugega, toda gotovo bodo ti ljudje uživali večjo svobodo pod Italijo, kakor so jo doslej.

Ko sem ga naposled zaprosil za blagohotnost v uradovanju naših zadev je obljubil, da bo vedno pripravljene konferirati z Mecchio ali Mandičem v spornih zadevah.

Nato smo odšli. Tako je prošla glasovita prva vizita, ki so jo tržaški duhovniki na vsak način hoteli forsirati.

Sedaj vsaj vem pri čem, da sem.

¹²⁵ Porton – predverje, stopnišče.

¹²⁶ Prošt dr. Franciscus Petronio, r. 6. november 1837; mašniško posvečenje prejel 24. marca 1860; † 27. novembra 1926. V: NŠAL, NŠAL 580, Viktor Kragl, šk. 1: Duhovniki tržaško-kopske škofije.

¹²⁷ Tržaški kanonik Ivan (Joannes) Mandič, r. 22. januarja 1874; v mašnika posvečen 25. julija 1896; † 5. marca 1933, v: *Prospectus* 1916, str. 132; NŠAL, NŠAL 580, Viktor Kragl, šk. 1: Duhovniki tržaško-kopske škofije.

17/11 18.

Il Lavoratore od današnjega dne N. 4098 ima na prvi strani na koncu druge kolone tole poročilo:

Il futuro vescovo di Trieste.

Si ha da Roma. A quanto consta, a nuovo vescovo di Trieste sera nominato mons. Bartolomasi, che per tutta la durata delle guerre ha assolto, con zelo illuminatamente patriottico la mansioni di vescovo di campo.¹²⁸

- V mestni hiši ubožnih silno »pometajo«. Vse, kar se je med vojsko prenaredilo in uravnalo, vse mora proč. Tudi kaplan Musizza¹²⁹ je v nevarnosti. Dr Perna¹³⁰ je takoj izginil. In toliko in toliko drugih. Dr Rangan,¹³¹ ki je prišel na njegovo mesto ima prvo nalogo, da prežene vse »bigotterie«. Tudi Andrean,¹³² ki je v najemu della beneficenza pubblica se pridno reformira. Kako, se razvidi iz pisnega vprašanja, ki ga je zastavil d^r Rangan voditeljici zavoda se il prete (ki hodi v hiši poučevat veronauk) Dressbach¹³³ sia adatto per i sprecare alle ragazze l'odio contro l'Austria?¹³⁴ ...

- »Nazione« od 16/11 ima člančič o škofu, ki vendarle pojde gubernatorju napraviti pohod. Tisti duhovnik, o katerem pripoveduje, da je imel kokardo, je – Mancini.¹³⁵ Brez komentara[sic].

19/11 1918.

Z veliko silo sem vendarle pripravil g. Casolo, da pojde nazaj v Momiano. Nesel bo seboj dopis na sottocomitato¹³⁶ v Momianu, v katerem protestiram proti njihovem nastopu in odstavljanju župnika, za kar nimajo pravice. Postavili so takoj za svojega župnika – Franceschinija,¹³⁷ ki je prišel in začel zvrševati svojo – oblast.

- Enako se je zgodilo tudi Mandiču¹³⁸ župniku v Kaštelu. En tenente,¹³⁹ doslej v vojski italijanski, je naročil dvema vojakoma, naj ga aretirata. K sreči se je

¹²⁸ Italijansko: Bodoči tržaški škof. Eden je iz Rima. Kolikor vemo, je bil za novega tržaškega škofa sinoči imenovan msgr. Bartolomasi, ki je ves čas trajanja vojne s prosvetljeno domoljubno vneto opravljal službo vojaškega škofa.

¹²⁹ Msgr. dr. Karlo (Carlo) Musizza; r. 11. avgusta 1889; v mašnika posvečen 7. julija 1914. *Prospectus* 1916, str. 133. Bil je tajnik škofa Karlina, dolgoletni duhovnik tržaške škofije in sošolec Virgila Ščeka. Umril je kot najstarejši duhovnik tržaške škofije, 20. marca 1976. Šček, *Dnevniški zapisi*, str. 36; *Novi list*, št. 1077, 25. marca 1976, str. 4: Umril je msgr. Carlo Musizza.

¹³⁰ Pravnik dr. Silvio (Silvius) Perna (r. 1882) je v »vzgojevališču tržaške ubožnice (Pia Casa dei poveri)«, opravljal funkcijo tajnika. Prim. *Slovenec*, št. 241, 20. oktober 1916, str. 3: 13leten kipar; *Staatshandbuch* 1918, str. 744.

¹³¹ Najverjetneje dr. Karl (Carlo) Rangan (r. 1878), nadzornik mestne ubožnice. Prim. *Edinost*, št. 174, 24. julij 1914, str. II: Včerašnja nevihta; *Staatshandbuch* 1918, str. 744.

¹³² Šlo je za »Educatório femminile« (žensko vzgojevališče) v ul. Gaspere Gozzi, ki je bilo vključeno v občinsko »Pia casa dei poveri« (ubožnica). »Andreanum« ga škof imenuje zato, ker je prostore v ul. Gozzi 1918 zasedla vojska, vzgojevališče pa so preselili v stavbo, imenovano »Andreano«, v ul. Istria, kjer so imeli (in še imajo) svoj sedež salezijanci. - Za podatek se zahvaljujem prof. Tomažu Simiču.

¹³³ Salezijanec Matteo Dressbach.

¹³⁴ Italijansko: Primeren je za širjenje sovraštva deklet proti Avstriji.

¹³⁵ Ivan (Joannes) Mancini, r. 27. decembra 1875; v mašnika posvečen 24. septembra 1898. *Prospectus* 1916, str. 132.

¹³⁶ Italijansko: Pododbor (podkomitet).

¹³⁷ Peter Franceschini, r. 13. februarja 1859; v mašnika posvečen 14. avgusta 1881; † 1. julij 1925. V: NŠAL, NŠAL 580, Viktor Kragl, šk. 1: Duhovniki tržaško-koprške škofije.

¹³⁸ Ivan (Joannes) ml. Mandić, r. 20. julija 1880; v mašnika posvečen 2. avgusta 1903; † 24. februarja 1932. *Prospectus*, str. 132; NŠAL, NŠAL 580, Viktor Kragl, šk. 1: Duhovniki tržaško-koprške škofije.

¹³⁹ Italijansko: Poročnik.

otel in pribežal v Trst. Tu je dr. Ribař¹⁴⁰ zanj pri Valeriu interveniral. Če bo kaj pomagalo, ne vem.

- Po Istri se godé čudne reči. Dr Kurelić¹⁴¹ je baje pobegnil v Švico. D^r Črvar¹⁴² bi bil tudi kmalu aretiran, a jo je popihal in se rešil.

Zvečer po osmi uri je telefoniral župnik iz Lovrana¹⁴³ na ordinariat, seveda v italijanskem jeziku, ako se dopusti, da bo slovesna maša jutri za kraljico mater Margerito, ker je jutri njen god. Moj tajnik je hotel ž njim po slovensko govoriti, a ni dovoljeno. To je svoboda.

22/11 1918.

Prišel je zopet iz Salvore¹⁴⁴ g. Vaselli tožit o svojih razmerah: tamošnji irredentisti da hujskajo vedno zoper njega, češ, kdaj se bo že enkrat potegnil proč tu »ščavo«. Potolažil sem ga in vrnil se je zopet na svoje mesto.

- Vrnili so se danes iz Gmundena¹⁴⁵ trije kapucini, kjer so bili 3 ½ leta internirani kot italijanski podaniki.¹⁴⁶ Ne vem, kdaj me bodo obiskali, ali z bivšim gvardianom se bržčas ne bova prav prijazno pogledala. P. Pacifico¹⁴⁷ je zahteval večkrat od mene denarja, ki ga pa nisem rad pošiljal za njimi. Vsa korespondenca ž njim je še v tukajšnjem arhivu, in se bo morda prilično še rabila.

- Vojno posojilo na Rižane in Škedenj mi bo dalo še dosti posla. Bog zna, kako se bo stvar razrešila.

¹⁴⁰ Otokar Ribař (1865–1927), slovenski pravnik, ki je predsedoval Tržaškemu narodnemu svetu. Udeležil se je pariške mirovne konference, na kateri je predstavil obširen memorandum o jugoslovanskih teritorialnih zahtevah na Koroškem, Štajerskem in v Prekmurju. Rudolf Andrejka, Lavoslav Čermelj, *Ribař, Otokar*: <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi530001/> (pridobljeno: 16. 10. 2024).

¹⁴¹ V šematizmu tržaško-koprške škofije res najdemo Matijo Kurelića (roj. 1878), župnijskega upravitelja župnije Hum (*Prospectus* 1916, str. 132), a ta ni dosegel doktorske časti. Je pa to dosegel njegov starejši brat dr. Šime Kurelić (1865–1921), ki je bil deželni poslanec Istre in župan Pazina. Po italijanski zasedbi Istre je bil dr. Kurelić odstavljen in postavljen pod nadzorstvo, naposled pa interniran. Dlje časa je bil na Sardiniji, leto dni pa v Rimu, skupaj s škofom dr. Antonom Mahničem (1850–1920). Po vrnitvi je bil še vedno deležen pritiska italijanskih oblasti, kar je vplivalo tudi na njegovo zdravstveno stanje. Glej: *Edinost*, št. 131, 4. junij 1921, s. p.: Dr. Šime Kurelić.

¹⁴² Najverjetneje dr. Gjuro (Đuro) Červar (1876–1954), pravnik in politik. V: Mladen Švab, Červar, *Gjuro*: <https://hbl.lzmk.hr/clanak/cervar-gjuro> (pridobljeno: 31. 8. 2024).

¹⁴³ Župnik v Lovranu je bil tedaj morda še Ivan (Joannes) Luk (Luch), r. 11. aprila 1873; v mašnika posvečen 25. julija 1896; † 31. avgusta 1935. V: *Prospectus* 1916, str. 55; str. 132. A že leta 1919 je Ivan Luk predstavljen kot župnik župnije Gračišče. V Lovranu je bil tedaj za župnika Anton Košir (r. 7. februarja 1877). Prim: *Koledar družbe sv. Mohorja v Celovcu za navadno leto 1919*, str. 190; *Zbornik svečnikov sv. Pavla*, 1921, št. 9/12, str. 202; Lovran, Kastav. Podatek o smrti je posredoval arhivist Giovanni Luca iz tržaškega škofijskega arhiva, za kar se mu zahvaljujem.

¹⁴⁴ Savudrija.

¹⁴⁵ Gmund – Sovolj je naselje na avstrijskem Koroškem.

¹⁴⁶ Zanimivo je, da so v *Zborniku svečnikov svetega Pavla* navajali le tri pregnane duhovnike iz tržaško-koprške škofije v času avstrijske oblasti, in sicer Valentina Bonacchia, Ivana Mancina in Karla Strabona. Prva dva sta med vojno menda prejela avstrijsko državljanstvo. Pri tem pa ni specifično rečeno ničesar o redovnikih. Prim: *Zbornik svečnikov svetega Pavla*, 1920, št. 5–6, str. 134–135; Preganjani duhovniki tržaške škofije.

¹⁴⁷ Šematizem tržaško-koprške škofije iz leta 1913 nakazuje, da je bil to najbrž kapucin p. Pacificus Monteboaggine (1871–1959), avtor knjige *Regolamento disciplinare per gli studenti dei Frati Minori Cappuccini Della Provincia Picena*, Tipografia S.I.T.A., Ancona, 1940. *Prospectus beneficiorum ecclesiasticorum et status personalis cleri unitarum dioeceseon Tergestinae et Justinopolitanae ineunte anno MCMXIII.*, Trst, 1913, str. 119; Biblioteca Centrale Cappuccini: <http://www.bccofmcap.org/cgi-bin/koha/opac-detail.pl?biblionumber=120678> (pridobljeno: 9. 9. 2024).

24/11 1918.

Iz raznih krajev v Istri prihajajo polagoma poročila, da so se italijanaši barbarsko znašali nad duhovniki. Mi v Trstu teh novic na zvemo, ker jih italijanski časnikarji ne prinašajo. Slučajno sem dobil v roke »Slovenca« od 21/11, ki v raznih dopisih iz Istre poroča nasilnost talijanašev [sic] po Istri, ki se opirajo na okupacijske četé.

G. župnik Ujčić¹⁴⁸ v Boljunu je bil grdo nadlegovan od tamošnjih razgrajčev. Najprej so oropali aprovizacijo, občinski urad, naposled so prišli v župnišče in prisilili župnika, da je zapustil stan, ter se preselil v Vranje, kjer je bil že poprej excurrando-administrator.

Tako poroča dekan. Ujčić se je odpovedal župniji Boljun in na noben način več noče nazaj.

25/11 1918.

Žalostno, v resnici žalostno se ponašajo nekateri duhovniki v Trstu. Župnik pri Novem Sv. Antonu, dr. Vattovaz¹⁴⁹ je bombastično pozdravil z lece ital[ijanske] vojake, ko so bili ondi prvič pri maši. Njegovih župljanov je bilo mnogo navzočih pri tej komediji in so se zgražali nad njegovim govorjenjem, ker je dobro znano, kako je prej govoril ob raznih slovenskih »avstrijsko«, tako da so ga vojaki priporočili za odlikovanje, katero mu je bilo že podeljeno uprav zadnje dni pred Vsemi Sveti.

Vsi so ene misli: resnoben človek, zlasti pa duhovnik, se ne more tako kazati, sicer ne zasluži spoštovanja.

27/11 1918.

Danes zvečer mi je prišel nečak¹⁵⁰ povedat, da je v »Slovincu« od 25/11 po zaključku lista z debelimi črkami natisnjeno, da je tržaški škof odstopil in da mi je naslednik msgr. Bartolomasi, tako da baje piše »Gazetta di Pola«. Pristavlja pač, da se stvar še ne potrjuje.

Napisal sem takoj demanti na prelata Kalana,¹⁵¹ ali kaj ko nimamo zveze z Ljubljano. Bog zna, kdaj se bo kdo pisma usmilil, da ga ponese seboj v Ljubljano.

¹⁴⁸ Ivan (Joannes) Ujčić, r. 13. julija 1878: v mašnika posvečen 14. julija 1901. *Prospectus* 1916, str. 134. Po italijanskiasedbi je bil Ujčić interniran od aprila do konca leta 1919. V: *Zbornik svečenikov svetega Pavla*, 1920, št. 5-6, str. 134: Preganjani duhovniki tržaške škofije. Po vrnitvi je bil Ujčić še večkrat deležen italijanskih groženj in tudi zapora. Tako je bil več dni zaprt v Pazinu, »ker je imel na stanovanju nekega učitelja, ki so ga preganjali radi nekega pregreška. Župnik je bil popolnoma nedolžen. Izpuščen iz zapora je moral pobegniti pred fašisti. Župnija Vranja in Boljuna (to poslednjo je župnik oskrboval ex-currendo); 1700 duš, sta ostali brez dušnega pastirja.« V: *Zbornik svečenikov sv. Pavla*, 1921, št. 9/12, str. 202: Vranja, Kržan.

¹⁴⁹ Dr. Anton (Antonius) Vattovaz, r. 20. maja 1876; v mašnika posvečen 24. septembra 1898; † 14. julija 1938. *Prospectus* 1916, str. 135; Goran Prodan, *Vattovaz (Vatta), Antonio*: <https://www.istrapedia.hr/it/natuknice/4537/vattovaz-vatta-antonio> (pridobljeno: 9. 9. 2024).

¹⁵⁰ Najverjetneje Karlinov nečak Pavel Karlin (1899–1965), poznejši profesor, pisatelj in prevajalec.

¹⁵¹ Andrej Kalan (1858–1933), stolni prošt, generalni vikar ljubljanske škofije, dobrotnik, urednik. Fran Ksaver Lukman, *Kalan, Andrej*: <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi263260/> (pridobljeno: 16. 9. 2024).

- Skoro najbolj težko mi je to, ker smo odkar smo okupirani, tako temeljito odrezani od krajev, ki so izven demarkacijske črte. Nobenega pisma, nobenega časnika ne dobim po južni ali državni železnici. Iz Italije pa prihajajo pisma že iz Sicilije in Calabrije. Tu pač čutimo, da smo Italijani.

- Danes je bil tu iz Kaštela ključar Anton Pistan. Pravi, da v nedeljo 24/11 niso imeli nič sv. maše, da župnika ni in da ga karabinieri večkrat iščejo. Vidim, da mu ne bo kazalo povrniti se domov. Za enkrat bo opravljal *excurrendo*¹⁵² administrator iz Buj.

29/11 1918.

Danes opoldne po gratulaciji duhovščine se je pripeljal P. Pietro Bastien O.S.B. s priporočilnim pismom kardinala Gasparrija, državnega tajnika v Rimu s prošnjo »di riceverlo con la sua solita cortesia e di ascoltarlo«.¹⁵³ Pripeljal se je iz Vidma z avtomobilom italijanske armade. Pojde tudi obiskat gubernatorja Petittinja.

Bomo videli, kaj je prinesel iz Rima – župnik Casolo se je vrnil iz Momiana. Prišel je samo do Buj, pa so mu rekli naj ne gre najprej, ker ni varen življenja. Spremljal ga je župni upravitelj od Sv. Vincenca Germek.¹⁵⁴ Ta je situacijo tako razumel, da naj Casolo vzame za par mesecev dopust, potem se bo morda ljudstvo pomirilo in bo zopet lahko vstopil. Na to sem pristal, zlasti, ker je Casolo res zbeگان in bolehen. Medtem se lahko marsikaj izpremeni.

30/11 1918.

S. P. Bastien-om sem imel danes prvi pogovor zjutraj po maši. Izjavil je, da prihaja v papeževemu imenu in da to kar bo pripovedoval moram sprejeti pod »sigillo pontificio« t.j. da niti directe niti indirecte o tem, kar bom slišal, ne smem nikomur pripovedovati.

Rekel je, da mu sv. Oče naročam da naj »assai prudente«¹⁵⁵ nastopam proti italijanski vladi, kolikor mogoče popustljiv [sic] in če bi zahtevali tudi »Te Deum« od mene, naj temu ne bom nasproten in tudi župnikom naj tega ne prepovedujem. Glede Trsta sem že lahko prepričan, da ostane pri Italiji in naj se po tem uravnam. Jaz sem mu odgovoril da nisem nikomur prepovedal imeti »Te Deum«, da sem dovolil imeti mašo na godovni dan kraljice Margerite v Louvrnanu. Dal sem mu tudi izpis, ki sem ga imel včeraj na duhovščino, ko mi je gratulirala. Prosil sem pa, naj mi oskrbi, da bo prestavljen iz Trsta Don Rubina, ki mi tu dela veliko zgago – Bomo videli kaj in koliko bo dosegel. Bržkone bo njegovo izredno poslanje, katero meni zvršiti med jugoslovenskimi škofi imelo ravno toliko uspeha, kolikor je imelo takrat, ko je bil štiri leta v Bosni.

¹⁵² Župnijo bo dodatno upravljal administrator iz Buj.

¹⁵³ Italijansko: S prošnjo, da ga sprejme z običajno vljudnostjo in mu prisluhne.

¹⁵⁴ Anton (Antonius) Germek, r. 1. junija 1871; ordiniran 15. julija 1894. *Prospectus*, str. 130.

¹⁵⁵ Italijansko: Zelo previdno.

»Nazione« ima danes pod zaglavjem »Vescovi e Vescovi« člančič, v katerem navaja telegram, ki ga je baje Endrici¹⁵⁶ poslal iz Trenta na italijanskega kralja. Potem dostavlja, da so pa v Venezia Giulia škofje austriacanti, katerim pa te dni pošlje papež uno delegato apostolico,¹⁵⁷ ki naj poduči pra[v] po »italijansko« episkopat, kako se je treba vesti pod italijansko vlado. Kdo je to zakrivil? Ta notica bo P. B. ravno tako neprijetna, kakor bo rimski kuriji, kadar o njej izvé.

2/12 1918.

Včeraj zjutraj ob 3 je došel v Trst z veliko zamudo g. Jamnik.¹⁵⁸ Ker ni imel seboj legitimacije – ne vedoč, da si jo mora preskrbeti – so ga tu na kolodvoru grdo zabavljali in hoteli naravnost nazaj poslati. Gnali so ga kot sumljivega vojaki v neko stransko sobo, kjer mu je neki tenente tako debele solil, da so ga okrog stoječ vojaki zasmehovali. Rekli so mu, da on sploh ne spada v Trst, da je za Trst dosti laških duhovnikov ne razpolago in da slovenski duhovniki tu nimajo nič opravka. Naposled so ga vendar izpustili. – Prišel se je danes pritožiti k meni, a žal da ne morem nič storiti zanj. Potolažil sem ga, potem je šel.

Od vseh strani čujem, da silno vré med slovenskim ljudstvom. Bog zna, kaj še izbruhne.

3/12 1918.

Danes zjutraj je odšel P[ierre] Bastien. Videti je bil zadovoljen. Rekel je, da se na povratku zopet oglasi.

4/12 1918

Sadovi svobode, ki nam jo je donesla okupacija se že kažejo. V srednjih šolah, ki se danes zopet otvoré krščanski nauk v višjih razredih odpravljen, na nižjih razredih fakultativen. To bo seme za prihodnjo generacijo. – P[ierre] Bastien je za enkrat krenil v Reko. Potem misli v Ljubljano in Maribor, Zagreb in Bosno. Meni, da se povrne v februarju v Trst in potem nazaj v Rim.

- Dekan iz Buzeta, Flego,¹⁵⁹ mi je na široko poročal, kako so tam Italijani zavzeli kraj in kako se ponasajo. Najbolj zanimivo je to, da pripovedujejo, da je okupacija stalna toliko kakor aneksija. O Slovencih pravijo, da niso pravi prebivalci Istre ter so jih avstrijski vladarji v raznih dobah naseljevali v Istri, zato da so Avstrijo varovali pred Italijani. Kdo se ne smeje?

- Piše mi danes tudi Grešič: Često v zvezi z Ljubljano, prosim, priporočite A[ntonu] B[onaventuri], da se zavzame za glagolitico v Jugoslaviji. To je sedaj nujno, kakor še nikdar ni bilo. – Kulturna borba se uže naprej obeta. Istrani

¹⁵⁶ Celestino Endrici (1866–1940), od leta 1904 škof škofije Trento (Trident); od povzdiga Tridenta v nadškofijo leta 1929 pa nadškof.

¹⁵⁷ Italijansko: Apostolskega delegata.

¹⁵⁸ Karel Jamnik (1891–1949), doma iz Dolenjske. Vrsto let je služboval na Primorskem. Avgusta 1947 je bil imenovan za apostolskega administratorja celotne tedanje reške škofije (slovenskega in hrvaškega dela), kar je ostal do nenadne smrti. Šček, *Dnevniški zapisi*, str. 121.

¹⁵⁹ Jožef (Josephus) Flego, r. 10. maja 1878; v mašnika posvečen 27. decembra 1903; † 24. septembra 1919. *Prospectus*, str. 130; NŠAL, NŠAL 580, Viktor Kragl, šk. 1: Duhovniki tržaško-kopske škofije.

smo vsak dan na svojem mestu, seveda v težavah. Vso odgovornost se naklada izključivo [sic] na duhovnike.

5/12 1918.

Veronauk je tudi v ljudskih šolah fakultativen. To je cela revolucija za mestne ljudske šole. Kako bomo sedaj poskrbeli za verski pouk mladine, kdo ve? Bog se nas usmili!

10/12 1918.

Zadnje dni dopošiljajo od pošte pisma, ki so že na začetku meseca novembra došla. Časnikov od domačega kraja še vedno nič ne dobivamo. Predno kdo dobi dovoljenje, da bi šel iz mesta mora – pravijo – čakati deset dni in stati vsak dan 12 ur na preži; čudom se čudim, da so ljudje tako potrpežljivi.

11/12 1918.

Prišel je danes msgr. Dubrović¹⁶⁰ iz Lovrečice. Tudi žrtev progonstva naših duhovnikov. Napadli so ga pred nekaj dnevi iz Umaga; ital. oficir s spremstvom. Ulomili so mu v sobo, kjer je bolan ležal v postelji. Zahtevali so od njega, da naj pridiguje po italijansko, zastavo so obesili v zvonik – man wollte ihn auf jede Weise hinaus eckeln.¹⁶¹ Potem so ga zvali in njegovo kuharico v Umag. Tam ga je nahrulil en italijanski oficir; tako – kakor sam trdi – še nikdar ni čul koga vpiti in razgrajati. Potem so ga vedli na parabrod z vojaškim spremstvom in vojaška patrolja ga je včeraj v Trstu sprejela in tirala na komando karabinijerjev. Tam niso vedeli, kaj ž njim, ker pač nimajo vzroka, da bi ga izgnali. Zato so mu rekli, da pojde v svojo domačo vas Matulje, torej iz Istre v Istro. Zelo slaboten je videti, morda mu bo dobro dejalo, ako gre za par mesecev na dopust. Tendencia njegovih sovražnikov je v tem, da pokažejo, da je oboje vse italijansko. No, to bodo lahko dognali, če je ljudstvo brez duhovnikov na katerega se naslanja, se bo takoj vdalo tujemu vplivu.

15/12 1918.

Msgr. Dubrović se je moral zglasiti tu pri komandi karabinijerjev. Po mojem nasvetu je ta protestiral proti ravnanju vojakov ž njim in da so ga odpeljali z nasaženimi bajoneti iz Umaga in ravno tako v Trstu sprejeli, ko je stopil z ladije [sic]. To je bil zopet vihar in krič in vik! Revež je slabih živcev in se je onesvestil. Rekli so mu, naj drugi dan zopet pride, da se mu bo povedalo, kam pojde. Nameravali so ga poslati v Matulje, kjer je doma. Obljubil mi je, da bo sporočil kam pojde. A ni nič poročila. Tako je Lovrečica brez duhovnika in meni so zvezane roke.

Protestirati ne smem ... prošnje nič ne pomagajo ... pa bodi škof v takih okoliščinah!

¹⁶⁰ Matija (Mathias) Dubrović, r. 18. aprila 1868; ordiniran 21. julija 1893; † 29. decembra 1930. NŠAL, NŠAL 580, Viktor Kragl, šk. 1: Duhovniki tržaško-kopske škofije.

¹⁶¹ Nemško: Na vsak način so ga želeli spraviti v kot.

17/12 1918

Kar hermetično so nas zaprli od slovenske zemlje. Nobenega pisma nobenega časnika ne dobim izza demarkacijske črte. Dolgčas. Če hočem v Ljubljano poslati kako poročilo, moram iskati sela, ki ga ponese. Pa še kako preiščejo žepe, da ne bi zasačili v njih kaj pisanega ali tiskanega!

Čuti se pa iz časnikov italijanskih, da niso tako sigurni svoje igre. Navdaja me veselo upanje, da se morda vendarle še vsa okupacija naposled na našo korist obrne. Italija v ententi nima posebnih prijateljev.

18/12 1918.

Župan Fragiaco¹⁶² iz Pirana zahteva naj se nastavi takoj italijanski duhovnik v Kaštelu in naj se poroči[sic], kje se nahaja župnik Mandić, ki je kot izrecen Hrvat agitiral med ljudstvom za Jugoslavijo.

Iz Movraža prehaja vest, da so župnika nekamo [sic] peljali italijanski vojaki, a da se še ni vrnil. Tam je ostal neki vojaški duhovnik, ki pa ne zna nič slovensko. V nedeljo so se morali vsi ljudje izreči za Italijo. Jokali so. Žalost za župnikom je med ljudstvom jako velika.

Dr Rybař bi rad šel v Pariz, pa ne more dobiti »potnega lista«. Tako je zdaj pri nas »svoboda«. In če bo italijanska vlada še stopicala za našimi »komoriši« in ji bodo z municipija predpisovali, kaj mora storiti, bo prišla v zagato, iz katere bo težko pot našla.

21/12 1918.

Došla mi je vest, da so italijanski vojaki prijeli in odpeljali tudi župnika Nartnika¹⁶³ v Kortah. Tu se kaže vpliv gospode iz Pirana z g. Fragiaco na čelu. Morda pomagajo tudi patri iz Strugnana. Kaj bo sedaj z dušnim pastirstvom, res ne vem. Ako bo mogoče, da jih previdi kak minorit iz Pirana.

Ljudstvo v Kortah je jokalo, ko so jim odvedli župnika. Pomagati si ne zna. Bog se nas usmili.

Danes sem bil pri gubernatorju. Sprejel me je prav prijazno. Prosil sem ga, naj preskrbi za plače duhovnikov, ki za december še niso nič sprejeli. Obljubil je in si zapisal na listek, bomo videli koliko se bo zvršilo.

Glede zapora in preganjanja duhovnikov sem posredoval. Rekel se mu, naj si ne delajo »političnih mučenikov«, on je zagotavljal, da tega kot Italijani ne delajo in ne marajo vršiti, toda za red je treba skrbeti. Ne verujem, da bi to kaj pomagalo, pri vojaški oblasti je težko posredovati. – Sicer pa vsaj ni kazal tiste odurnosti, kakršno sem opazil na začetku.

¹⁶² Odvetnik in pesnik dr. Domenico Fragiaco (1848–1929) je bil večkratni župan Pirana. Prim. Eva Holz, Češki časopis Politik in revolucija v Piranu leta 1894, v: *Kronika: časopis za slovensko krajevno zgodovino*, 2005, št. 2, str. 213.

¹⁶³ Andrej Nartnik, r. 29. novembra 1883; v mašnika posvečen 26. julija 1911; † 31. marca 1949. *Prospectus 1916*, str. 133; Špela Pahor, Nartnik Andrej: <https://www.obrazislovenskihpokrajin.si/oseba/nartnik-andrej/> (pridobljeno: 9. 9. 2024).

22/12 1918.

Iz Završja naznanja župnik Vranjac,¹⁶⁴ da je prišel 13. t[ega] m[eseca] kape-tan iz Grožnjana zahtevajoč, da se poslej hrvatska pridiga v Završju ustavi »e ciò a scanso di conseguenze gravi, gravissime.«¹⁶⁵

Čitam tudi v časnikih, da so v Dalmaciji (okrog Zadra) zatvorili mnogo učiteljev in duhovnikov baje radi agitacije per la Jugoslavia. – Ta metoda se ne bo obnesla.

24/12 1918

V Škedenju je prišel oficir karabinijerjev h kapelanu Glavanu¹⁶⁶ in mu je rekel, da se mora opustiti v cerkvi slovenska pridiga, ker tamošnji prebivalci vsi znajo italijansko. Moj kancler, ki mu je kaplan povedal o tem, je rekel, naj mu reče, da naj da to pismo.

Meni je danes Petitti vrnil pohode za Božič. Bil je prav vljuden. Rekel se mu, da bi rad se predstavil vojvodstvu d'Aosta.¹⁶⁷ Obljubil mi je, da mi uredi stvar takoj, ker je uprav k njemu namenjen. Predno je minilo pol ure, je bil pred hišo njegov avtomobil z adjutantom colonello Emilio Montasini,¹⁶⁸ ki me je dvignil in peljal v palačo Vivante.¹⁶⁹ Sprejem prav prijazen. Parkrat mi je duca zagotavljal, da je »credente«. Vsi ga hvalijo, da je dober človek. Imel sem o njem najboljše vtiske. Prosil sem ga, naj mi posodijo ali vlada ali vojaki avtomobil, ko se peljem v cerkev za pontifikale. Rekel je, da to ne spada v njegovo kompetenco in bo govoril z vlado. Mislim, da sem se s to željo »porezal«.

Dné 30/12 1918 okrog dveh popoldne sem imel v hiši veliko demonstracijo, pri kateri so mi vzeli tudi ta-le dnevnik in pet ali šest notesov, s katerih sem imel razne zaznamke svojega čtiva izza mnogih let.

Danes sem dobil dnevnik na pismo prošnjo od g. Kundschafts-offizier-ja- Colonello C. Finzi.¹⁷⁰ Zato glavne poteze iz zadnjih treh mesecev samo na kratko zaznamujem.

¹⁶⁴ Ivan (Joannes) Vranjac, r. 20. novembra 1865; v mašnika posvečen 22. decembra 1889. Takrat je bil župnik v Materadi. *Prospectus 1916*, str. 135.

¹⁶⁵ Italijansko: In to v izogib resnim, zelo resnim posledicam.

¹⁶⁶ Guido Glavan, r. 10. junija 1891; v mašnika posvečen 7. julija 1914. *Prospectus 1916*, str. 130. Pozneje si je priimek spremenil v Galvani in leta 1936 prišel za župnika v Barkovlje. Prim. *Ameriška domovina*, št. 142, 16. junij 1936, str. 2; Iz Primorskega.

¹⁶⁷ Princ Emanuel Filibert Savojski vojvoda d'Aosta (1869–1931), takrat poveljnik III. italijanske armade.

¹⁶⁸ Polkovnik Emilio Montasini (†1934), tedaj prvi adjutant vojvode d' Aosta, poznejši general.

¹⁶⁹ Palača, zgrajena med letoma 1842 in 1844, je bila simbol tržaške visoke družbe in je nosila imena bogatih lastnikov, med katerimi je bil tudi Fortunato Vivante (1846–1926). Ta je del stavbe spremenil z namenom, da bi bolje odražala njegov položaj (direktor banke Union, svetovalec različnih družb, med drugim avstrijskega Lloydja). Projekt je nastajal med letoma 1906 in 1908 ter je stavbi dal neoklasicistični slog. Leta 1918 je palačo zasedel poveljnik III. italijanske armade, vojvoda d' Aosta.

¹⁷⁰ Cesare Finzi (1884–1969), od junija 1922 dalje Lalatta Pettorelli, je italijanski general in obveščevalec, ki je med prvo svetovno vojno vodil aktivnosti za operativno akcijo »Sogno di Carzano«, torej je za sodelovanje pridobil Ljudevita Pivka, ki je italijanskim oblastem posredoval informacije o položajih avstrijsko-ogrske vojske. Po prvi svetovni vojni je bil zaposlen na italijanskem ministertvu za zunanje zadeve, kjer je bil zadolžen za spremljanje dogajanja v Terre Redente. Pettorelli Lalanta Finzi, Cesare, *Židovski biografski leksikon*, <https://zbl.lzmk.hr/?p=1563> (pridobljeno: 2. 12. 2024).

Trst 7/4 1919.

Doslej mi je okupacija vzela te-le gg. duhovnike¹⁷¹.

1. Glavina,¹⁷² kaplan v Portolah je takoj ob začetku okupacije izginil. V sve-ti si je bil, da ga bodo preganjali, a je srečno pravočasno odnesel peté v Jugosla-vijo. O njem nisem doslej ničesar čul, kje je in kako se mu godi.

2. Mandić Ivan, župnik v Kaštelu je pobegnil, ker so ga karabinierji hoteli odpeljati. Oglasil se je tu in ne mara resignirati na svojo župo. Nahaja se bržko-ne v Zagrebu.

3. Msgr. Dubrović, ki ga prav pomilujem, je z nasajenimi bajoneti prišel v Trst. Tu so ga pošiljali od Poncija do Pilata, dokler naposled brez krivde – odide iz Trsta v Jugoslavijo. Kje je zdaj, nič ne vem.

4. Nartnik Andrej, župnik v Kortah je bil dlje časa v zaporu, Via Tiger. Preiskovali so ga, naposled izpustili v Jugoslavijo.

5. Švegelj Peter,¹⁷³ župnik v Movražu je imel veliko sitnosti zaradi jedne puške, ki so jo baje našli v njegovem stanovanju. Imeli so ga v zaporu v Buzetu, potem se je vrnil. A kmalu nato so ga iznova v Movražu dvignili in postavili v Longatico.¹⁷⁴ Od tam je izginil v Jugoslaviji.

6. Kos Lovro,¹⁷⁵ kaplan v Rojanu je baje v Marijini družbi govoril zoper Ita-lijo, zato so mu dali – passaporto. Sodim, da se nahaja kje v ljubljanski škofiji.¹⁷⁶

7. P. Oto Kocjan,¹⁷⁷ ki je bil nekako tri leta tu v kapucinskem samostanu in je poučeval na slovenskih šolah. Njegovo delovanje je bilo jako koristno. A po gvardijanu p. Pacifiku (ki je zaupnik g. Carlo governorja) je dobil »consilium abeundi«.¹⁷⁸ Za enkrat je šel v Gorico, a dvomim, če ga bodo mogli tam držati.

¹⁷¹ Škofov seznam velja primerjati z že omenjenim seznamom pregnanih duhovnikov, ki so ga objavili leta 1920. Prim. *Zbornik svečenikov svetega Pavla*, 1920, št. 5–6, str. 134–135; Preganjeni duhovniki tržaške škofije.

¹⁷² Blaž (Blasius) Glavina, r. 3. februarja 1847; ordiniran 14. avgusta 1870. *Prospectus 1916*, str. 130. Letopis navaja, da je umrl leta 1922 (brez točnega datuma). V: *Letopis Cerkve na Slovenskem 2000*, Ljubljana 2000, str. 914 (dalje: *Letopis 2000*).

¹⁷³ Peter Švegelj, r. 18. junija 1864; v mašnika posvečen 1. julija 1893; † 7. julija 1952. *Letopis 2000*, str. 446. V letopisu je leto rojstva napačno zapisano, saj vpis v krstno matično knjigo izpričuje, da je bil rojen leta 1864 (in ne 1866). V: NŠAL, ŽA Trstenik, Krstna matična knjiga 1829–1911, str. 129. Pravilno letnico so navajali že v tržaškem šematizmu. Prim. *Prospectus 1916*, str. 134.

¹⁷⁴ Italijansko poimenovanje za Logatec.

¹⁷⁵ Lavrencij (Lovro) Kos, r. 27. oktobra 1888; ordiniran 25. junija 1916; † 30. marca 1933. *Letopis 2000*, str. 432.

¹⁷⁶ Škof Karlin se ni motil in pozneje, ob koncu leta 1921, je bil kaplan Kos inkardiniran v ljubljansko škofijo. Prim. *Ljubljanski škofjski list (LŠL)* 1921, št. XI., str. 88: Škofijska kronika.

¹⁷⁷ P. Oton (Alojzij) Kocjan OFMCap, roj. 10. maja 1876; v mašnika posvečen 29. septembra 1898; † 7. julija 1954. *Letopis 2000*, str. 447. V letopisu je rojstni datum napačno naveden dan pozneje (11. maja), kakor pa dejansko izkazujejo krstne knjige. Prim. NŠAL, ŽA Ljubljana – sv. Jakob, Krstna matična knjiga 1876–1882, str. 9, zap. št. 71. Zanimivo je, da so te podatke pravilno navajali v časopisu. Prim. *Katoliški glas*, št. 8, 25. februar 1954, str. 3: Ob 60-letnici redovnega življenja.

¹⁷⁸ Latinsko: Nasvet, naj odide (sam od sebe).

8. i 9. Koncem februarja sta došla k jezuitom dva patra, p. Giuseppe Dominioni¹⁷⁹ iz Mletk¹⁸⁰ in p. Giovanni Cenere¹⁸¹ iz Padove. Poslal ju je sam jezuitski general¹⁸² na željo sv. Očeta. Ko se predstavita governorju, jima naroči, naj se onadva patra, ki sta bila doslej tu Via del Ronco hitro pripravita za pot, da jih ne bo treba izganjati. Tako sta se ločila na svojo veliko žalost iz Trsta, kjer sta goreče delovala: p. František Ks. Tomc¹⁸³ izvrsten mož in delaven v vseh treh jezikih, posebno dober za nune in kongregacije in p. Lachmayr Jos[ef]¹⁸⁴ – nemški pridigar in vodja nemške kongregacije. Med Slovenci in med nemško kolonijo je bila žalost za njima velika in splošna. Za p. Tomca je prišla denunciacija iz srede Marrijine kongregacije, ki ima svoj sedež pri sestrah Ausiliatrice¹⁸⁵ v Via Besenghi.

10. Aničić Josip¹⁸⁶ je moral pred sodnijo v Trst, kjer je bil kondicionalno obsojen ne vem na koliko mesecev, ker so pri njem dobili nekaj orožja in jugoslovanske trakove. Bil je oproščen, a vendar sem ga moral prestaviti od tam v Poljane nad Iko¹⁸⁷.

11. Frankola František¹⁸⁸ profesor v Pazinu, je bil interniran v Sardiniji (Golfo d'Arancio), ker je baje podpisal nekov [sic] memorandum, ki so ga oddali ondotni narodnjaki nekemu francoskemu oficirju. Drugega nisem čul o njem, kakor da ne dobiva nobene plače in se zato nahaja v denarnih zadregah.

12. Habat Josip¹⁸⁹ poprej penzionirani župnik v Ljubljani, je bil sprejet malo pred razsulom avstrijske vojne med vojaške kurate. Od vojakov je prišel v Trst, naj mu dam kako službo. Poslal sem ga v Oprtalj za kaplana. Pa menda ni bil dolgo doli nego kakih 14 dni. Potem so ga karabinierji pritrali najprej do

¹⁷⁹ Jezuit p. Giuseppe Dominioni, r. 7. decembra 1858; † 23. oktobra 1922. Glej: *Jesuit Online Necrology*: <https://jesuitonlinenecrology.bc.edu/catalog/55706> (pridobljeno: 9. 11. 2024). Za opozorilo na te podatke se zahvaljujem mag. Lilijani Urlep.

¹⁸⁰ Benetke.

¹⁸¹ Jezuit p. Giovanni (Ioannes) Cenere, r. 26. junija 1880; † 10. decembra 1948. *Jesuit Online Necrology*: <https://jesuitonlinenecrology.bc.edu/catalog/55706> (pridobljeno: 9. 11. 2024).

¹⁸² Od leta 1915 je bil vrhovni predstojnik jezuitskega reda Poljak p. Vladimir (Wlodimir) Ledóchowski (1866–1942).

¹⁸³ Jezuit p. František Ksaver Tomc, r. 20. novembra 1873; † 1. novembra 1951. Bil je ljudski misijonar, nabožni pisec, organizator in graditelj cerkvenih stavb. Martin Jevnikar, *Tomc, Franc*: <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi950260/> (pridobljeno: 17. 10. 2024).

¹⁸⁴ Najverjetneje znani pisec, jezuit p. Josef Lachmayr (Lachmair), r. 30. novembra 1877; † 5. oktobra 1941. Leta 1909 med drugim izdal študijo z naslovom: *Die dogmatischen Differenzen der katholischen und der griechisch-orientalischen Kirche*. Zdi se, da se je po odhodu ustalil v Avstriji. V: *Reichspost*, št. 127, 10. maj 1921, str. 7: Diamantenes Jubiläum; *Jesuit Online Necrology*: <https://jesuitonlinenecrology.bc.edu/catalog/73985> (pridobljeno: 9. 11. 2024).

¹⁸⁵ Šlo je za Hčere Marije Pomočnice, don Boskove salezijanke, ki so bile nastanjene v ulici Pasquale Besenghi št. 6. Leta 1916 je tamkajšnja skupnost vodila s. Marija de Nazaret. *Prospectus 1916*, str. 120.

¹⁸⁶ Josip (Joseph) Aničić, r. 16. marca 1873; v mašnika posvečen 21. julija 1896; † 25. marca 1956. Đurđica Križman-Zorić, Mladen Ferencić, *Aničić, Josip*: <https://www.istrapedia.hr/en/natuknice/2289/anicij-josip> (pridobljeno: 2. 10. 2024).

¹⁸⁷ Poljane je naselje, ki upravno sodi pod Opatijo.

¹⁸⁸ František (Franciscus) Frankola, r. 19. decembra 1871; v mašnika posvečen 21. decembra 1896. *Prospectus 1916*, str. 130. Pozneje je deloval kot profesor v realni gimnaziji na Krku. Prim. *Istra: glasilo Saveza jugoslovenskih emigranata iz Juljske krajine*, št. 29, 21. julij 1933, str. 6: Realna gimnazija u Krku.

¹⁸⁹ Jožef (Josip) Habat, r. 20. februarja 1866; ordiniran 2. julija 1893, † 23. decembra 1937. *Prospectus 1916*, str. 131. Leta 1926 je v ljubljanskem šematizmu naveden kot upokojenec na Primskovem (*Letopis ljubljanske škofije za leto 1926*, Ljubljana, 1926, str. 27). Zdi pa se, da je pozneje deloval v Dalmaciji. Prim. *Slovenec*, št. 43, 23. februarja 1927, str. 8: 2 Kranjčica.

Kopra, potem ko je prenočil v zaporu drugi dan v Trst, od koder so ga spremenili do Logatca in potem preko žične ograje domov.

13. Najbolj žalostna je povest o razpustu samostanske družine v Piranu. Sv. Oče v Rimu je samostan v Piranu in na Cresu (provincial Milošević¹⁹⁰) poveril naravnost generalu konventualcev¹⁹¹ v Rimu. Ta pa je vzel za svojega prokuratorja provinciala v Padovi. Od tam je prišlo poročilo, da se morajo iz samostana na Cresu in s Pirana izseliti vsi dosedanji menihi hrvatskega pokolenja. Patri v Piranu (gvardijan Aljinović¹⁹²) so se upirali, pa nič ni izdalo. Rekli so, da so potrebni v Piranu radi tega, ker delujejo, zlati v spovednici za Slovence in Hrvate. Kdo bo poslej vršil to misijo v piranski okolici? Nato je izgovoril značilne besede provincial padovanski: Si privano dei sacramenti finché impareranno la lingua italiana. Po dveh pričah potrjeno izjavo sem poslal v Rim na naslov sv. Očeta.

14. Filiplić Pravdoslav,¹⁹³ župnik v Žminju, je moral koncem marca v Pazin v ječo. Bržčas ga bodo nekaj časa mrcvarili, potem pa izpustili.

15. Ujčić Ivan, župnik v Boljunu, stanujoč v Vranju je moral te dni (začetek aprila) v Pazin v ječo. Opaža se, tako mi je pripovedoval danes neki vojaški kurat, da karabinerji zadnji čas kar na svojo roko stikajo za duhovniki, ki mu jih odvajajo. Quousque tandem!¹⁹⁴ 7/4 1919.

11/4 19. Iz Kastava mi poroča dekan, da so zgrabili kaplana Dukića¹⁹⁵ in ga poslali v Trst – Via Tigor.¹⁹⁶

14/4 Za Filipliča in Ujčića po Don Rubinu iščejo namestnika per la gente religiosi finea.¹⁹⁷ Dobil je nekega Benečana – salezijanca, ki sem ga pa odklonil: tak ne more biti dušobrižnik za Hrvate.

¹⁹⁰ Provincial je bil tedaj Josip (Jozo) Milošević; r. 19. septembra 1869; v mašnika posvečen 23. oktobra 1893; † 28. januarja 1926. *Franjevac Konventualac Josip Jozo Milošević*: <https://www.glas-koncila.hr/franjevac-konventualac-josip-jozo-milosevic/> (pridobljeno: 14. 10. 2024). Pred štirimi leti je Ivan Armanda uredil in objavil njegov dnevnik, ki obravnava te prelomne čase. Prim. Jozo Milošević, *Dnevnik 1918–1919*, Zagreb 2020.

¹⁹¹ V tem času (1913–1919) je bil na čelu generalni vikar reda Francesco Maria Dall'Olio (1866–1943). Za novega generalnega ministra reda je bil 5. junija 1919 izvoljen Domenico Maria Tavan (1875–1938). Za podatek se zahvaljujem p. dr. Igorju Salmiču.

¹⁹² Gvardijan v Piranu je bil p. Ignacij Maria Aljinović (1904–1967). Za podatek se zahvaljujem p. Igorju Salmiču in p. Zlatku Vlaheku. O razmerah v minoritskih skupnostih v teh časih glej: Igor Salmič, *Slovenski minoriti in dalmatinska/jugoslovanska provinca sv. Hieronima (1914–1972)*, Ptuj 2010.

¹⁹³ Just (Pravdoslav, Justus) Filipić, r. 3. novembra 1864; ordiniran 23. decembra 1888; † 22. avgusta 1938. NŠAL, NŠAL 580, Viktor Kragl, šk. 1: Duhovniki tržaško-koprske škofije. Zdi se, da so v tisku šematizma za l. 1916 napravili napako pri letu rojstva: 1861 (*Prospectus* 1916, str. 130). Pozneje (npr. 1926) je zapisano navedeno leto rojstva (*Prospectus* 1926, str. 68).

¹⁹⁴ Latinsko: Do kdaj še? Gre za latinsko frazo iz prvega govora Marka Tulija Cicerona (106–43 pr. Kr.) proti Luciju Sergiju Katilini (108–62 pr. Kr.), ki se v celoti glasi: »Do kdaj boš še, Katilina, izrabljal našo potrpežljivost?«

¹⁹⁵ Hrvški duhovnik dr. Ivan Dukić, r. 2. maja 1893; m. 24. junija 1916; † 23. maja 1978. Bil je kratek čas tudi tajnik škofa Karlina. Doktoriral je leta 1927 z disertacijo: *Povijest i pravo slavenskog bogoslužja u Istri*. O mašniškem posvečenju glej kratko notico v: *LŠL* 1916, št. 7, str. 84: Mašniško posvečenje. O duhovnikovi življenjski poti glej: Marijan Bartolić, *Dukić, Ivan*: <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/2743/dukic-ivan> (pridobljeno: 11. 10. 2024).

¹⁹⁶ Mišljen je tržaški zapor v ulici Tigor.

¹⁹⁷ Italijansko: Za dobre vernike.

VIRI IN LITERATURA

Arhivski viri

Nadškofijski arhiv Maribor (NŠAM)

Zapuščine škofov, Tomažič, Ivan Jožef, šk. 13bis/8.

Nadškofijski arhiv Ljubljana (NŠAL)

NŠAL 580, Viktor Kragl, šk. 1: Duhovniki tržaško-koprske škofije.

NŠAL, ŽA Trstenik, Krstna matična knjiga 1829–1911, str. 129.

NŠAL, ŽA Ljubljana – sv. Jakob, Krstna matična knjiga 1876–1882, str. 9, zap. št. 71.

Letopisi

Congregazione delle Suore Scolastiche del Terz'ordine di San Francesco 1869–1969, Schematismo, Roma, 1969.

Hof- und Staatshandbuch der Österreichisch-Ungarischen Monarchie für das Jahr 1918, K. K. Hof- und Staatsdruckerei, Wien, 1918.

Letopis Cerkve na Slovenskem 2000, Ljubljana 2000.

Letopis ljubljanske škofije za leto 1926, Ljubljana, 1926.

Personalstand des Fürstbistums Lavant in Steiermark für das Jahr 1919, Marburg, 1919.

Prospectus beneficiorum ecclesiasticorum et status personalis cleri unitarum dioeceseon Tergestinae et Justinopolitanae ineunte anno MCMXVI, Trst, 1916.

Prospectus beneficiorum ecclesiasticorum et status personalis cleri unitarum dioeceseon Tergestinae et Justinopolitanae ineunte anno MCMXIII., Trst, 1913.

Prospectus beneficiorum ecclesiasticorum et status personalis cleri unitarum dioeceseon Tergestinae et Justinopolitanae ineunte anno MCMXXVI., Trst, 1926.

Časopisi in listi

Ameriška domovina, 1936.

Edinost, 1914, 1921.

Istra: glasilo Saveza jugoslovenskih emigranata iz Julijske krajine, 1933.

Jutro, 1927.

Katoliški glas, 1954.

Koledar družbe sv. Mohorja v Celovcu za navadno leto 1919.

L'Arena di Pola, 1957.

Ljubljanski škofijski list (LŠL), 1916, 1921.

Novi list 1929, 1976.

Omnes unum: glasilo slovenskih duhovnikov v zamejstvu, 1961.

Reichspost, 1921.

Slovenec, 1916, 1927.

Slovenski poročevalec, 1954.

Zbornik svečenikov svetega Pavla, 1920, 1921.

Literatura

Bernardin Nikola Škrivanić *i njegovo vrijeme* (ur. Darko Deković), Matica Hrvatska, Ogranak Rijeka- Hrvatska kapucinska provincija, Rijeka 1997.

Blasina, Paolo, »Santa Sede e Regno dei serbi, croati, e sloveni. Dalla missione di Dom Pierre Bastien al riconoscimento formale (1918-1919)«, in *Studi storici* 35 (1994), št. III, str. 773-809.

Buttignoni, Giusto, *La mia passione per San Giusto*, U. Trani, Trieste, luglio 1933.

- Čuček, Filip in Moll, Martin, *Duhovniki za rešetkami: poročila škofu o poletu 1914 na Spodnjem Štajerskem aretiranih duhovnikih / Priester hinter Gittern: die Berichte der im Sommer 1914 in der Untersteiermark verhafteten geistlichen an ihren Bischof*, Arhivsko društvo Slovenije, Ljubljana 2006.
- Dolinar, France Martin, Andrej Karlin v rimskih dokumentih, v: *Karlinov simpozij v Rimu* (ur. Edo Škulj), Slovenska teološka akademija v Rimu in Mohorjeva družba v Celju, Celje 1996, str. 71–83.
- Holz, Eva, Češki časopis Politik in revolucija v Piranu leta 1894, v: *Kronika: časopis za slovensko krajevno zgodovino*, 2005, št. 2, str. 209–222.
- Jegličev dnevnik: *Znanstvenokritična izdaja* (ur. Otrin Blaž in Čipić Rehar Marija ur.), Celjska Mohorjeva družba, Društvo Mohorjeva družba, Nadškofijski arhiv, Celje in Ljubljana 2015.
- Jezernik, Maksimilijan, Uvodne besede, v: *Karlinov simpozij v Rimu* (ur. Edo Škulj), Slovenska teološka akademija v Rimu in Mohorjeva družba v Celju, Celje 1996.
- Karlinov simpozij v Rimu* (ur. Edo Škulj), Slovenska teološka akademija v Rimu in Mohorjeva družba v Celju, Celje 1996.
- Klabjan, Borut in Bajc, Gorazd, *Ogenj, ki je zajel Evropo: Narodni dom v Trstu 1920–2020*, Cankarjeva založba, Ljubljana 2021.
- Kosmač, Miha, Organizirana izselitev prebivalstva iz Pulja: Problematika meje in 'obramba italijanstva', v: *Acta Histriae*, 2015, 3, str. 511–530.
- Lukan, Walter, Imenovanje Andreja Karlina za tržaško-koprskega škofa, v: *Karlinov simpozij v Rimu* (ur. Edo Škulj), Slovenska teološka akademija v Rimu in Mohorjeva družba v Celju, Celje 1996, str. 35–47.
- Maver, Aleš, In memoriam doc. dr. Ilaria Montanar, v: *Dileme: Razprave o vprašanjih sodobne slovenske zgodovine*, 2024, 8/4, str. 247–249.
- Milošević, Jozo, *Dnevnik 1918–1919*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb 2020.
- Oset, Željko, *Pisma Georga Fabra Josipu Plemlju*, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Ljubljana 2024.
- Pirjevec, Jože, Škof Karlin v Trstu, v: *Karlinov simpozij v Rimu* (ur. Edo Škulj), Slovenska teološka akademija v Rimu in Mohorjeva družba v Celju, Celje 1996, str. 27–33.
- Salmič, Igor, *Slovenski minoriti in dalmatinska/jugoslovanska provinca sv. Hieronima (1914–1972)*, Slovenska minoritska provinca sv. Jožefa, Ptuj 2010.
- Scottà, Antonio, *I territori del confine orientale italiano nelle lettere dei vescovi alla Santa sede: 1918–1922*, Lint, Trieste, 1994, str. 190–200.
- Simčič, Tomaž, Andrej Karlin kot tržaški škof v luči nekaterih arhivskih dokumentov (1911–1919), v: *Karlinov simpozij v Rimu* (ur. Edo Škulj), Slovenska teološka akademija v Rimu in Mohorjeva družba v Celju, Celje 1996, str. 49–69.
- Šček, Virgil, Batič Matic (ur.), Podbersič Renato (ur.), *Dnevniški zapisi: 1909–1933: Znanstveno-kritična izdaja*, Goriška Mohorjeva družba, Študijski center za narodno spravo, Gorica in Ljubljana 2024.
- Škulj, Edo, Andrej Karlin in cerkvena glasba, v: *Karlinov simpozij v Rimu* (ur. Edo Škulj), Slovenska teološka akademija v Rimu in Mohorjeva družba v Celju, Celje 1996, str. 13–25.
- Valente, Massimiliano, *Diplomazia pontificia e Regno dei Serbi, Croati e Sloveni (1918–1929)*, Filozofski fakultet, Odsjek za povijest, Split 2012.

Spletni viri

- Aldo Cherini, *Capodistria: Il lungo esilio: Spoglio di cronaca giornalistica 1945–2008*, Autoedizione, 2008, str. 18. Dostopno tudi na spletu: <https://www.cherini.eu/pdf/esilio.pdf> (pridobljeno 9. 9. 2024).
- Bartolić Marijan, *Dukić, Ivan*: <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/2743/dukic-ivan> (pridobljeno: 11. 10. 2024).
- Biblioteca Centrale Cappuccini: <http://www.bccofmcap.org/cgi-bin/koha/opac-detail.pl?biblionumber=120678> (pridobljeno: 9. 9. 2024).
- Češut, Marija: *Valentinčič Ignacij*: <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi951420/> (pridobljeno: 10. 10. 2024).
- F. Tonich, Valerio, Alfonso, v: *Austrian Centre for Digital Humanities and Cultural Heritage Österreichisches Biographisches Lexikon*: <https://www.biographien.ac.at/oebf?frames=yes>, (pridobljeno: 16. 10. 2024).
- Fabijan Veraja, *Miroslav Bulešić, svečenik i mučenik: znakoviti lik moderne povijesti Istre*, str. 201–202. Dostopno na: <http://www.miroslavbulesic.com/wp-content/uploads/2023/03/Positio-super-martyrio.pdf> (pridobljeno: 26. 10. 2024).
- Fran Ksaver Lukman, *Kalan, Andrej*: <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi263260/> (pridobljeno: 16. 9. 2024).
- Franco Stener, *Muggia: diritti e doveri nei confronti della Chiesa di San Rocco*, str. 452. op. 50. Dostopno tudi na spletu: <https://hrcak.srce.hr/file/388114> (pridobljeno: 17. 9. 2024).
- Franjevac Konventualac Josip Jozo Milošević: <https://www.glas-koncila.hr/franjevac-konventualac-josip-jozo-milosevic/> (pridobljeno: 14. 10. 2024).
- Goran Prodan, *Vattovaz (Vatta), Antonio*: <https://www.istrapedia.hr/it/natuknice/4537/vattovaz-vatta-antonio> (pridobljeno: 9. 9. 2024).
- Jakob Ukmar: <https://svobodnaslovenija.com.ar/jakob-ukmar-1878-1971/> (pridobljeno: 9. 9. 2024).
- Janez Frančišek Gnidovec: <https://www.skofija-novomesto.si/sl/svetniski-kandidati/janez-francisek-gnidovec> (pridobljeno: 11. 10. 2024).
- Jesuit Online Necrology*: <https://jesuitonlinenecrology.bc.edu/catalog/55706> (pridobljeno: 9. 11. 2024).
- Kacin-Wohinz, Milica, *Petitti di Roreto, Carlo*: <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi943300/> (pridobljeno: 9. 9. 2024).
- Križman-Zorić, Đurđica, Ferencić Mladen, *Aničić, Josip*: <https://www.istrapedia.hr/en/natuknice/2289/anicic-josip> (pridobljeno: 2. 10. 2024).
- Martin Jevnikar, *Tomc, Franc*: <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi950260/> (pridobljeno: 17. 10. 2024).
- Marušič, Branko, *Fries-Skene, Alfred*: <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi1009670/> (pridobljeno: 16. 9. 2024).
- Monti, Carlo, Istituto della Enciclopedia Italiana fondata da Giovanni Treccani, [https://www.treccani.it/enciclopedia/carlo-monti_\(Dizionario-Biografico\)](https://www.treccani.it/enciclopedia/carlo-monti_(Dizionario-Biografico)) (pridobljeno: 10. 11. 2024).
- Pettorelli Lalanta Finzi, Cesare, *Židovski biografski leksikon*, <https://zbl.lzmk.hr/?p=1563> (pridobljeno: 2. 12. 2024).
- Pahor, Špela, *Nartnik, Andrej*: <https://www.obrazislovenskihpokrajin.si/oseba/nartnik-andrej/> (pridobljeno: 9. 9. 2024).
- Riordino e inventariazione dei Beni Archivistici Ecclesiastici: www.anagrafebbcc.chiesacattolica.it/anagraficaCEIBib/public/fondi/fondo.jsp?idFondo=201 (pridobljeno: 9. 9. 2024).

- Rudolf Andrejka, Čermelj Lavoslav, *Otokar Ribač*, <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi530001/> (pridobljeno: 16. 10. 2024).
- Škerl Lojze, Šašel, Emil (Milan): <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi947620/> (pridobljeno: 10. 10. 2024).
- Švab Mladen, Červar, *Gjuro*: <https://hbl.lzmk.hr/clanak/cervar-gjuro> (pridobljeno: 31. 8. 2024).
- Trieste tra immagini e storia, <http://www.carbonaio.it/immagini%2otrieste%20-%20cittavecchia%2010.htm> (pridobljeno: 10. 11. 2024).
- Žitko, Salvatore, *Grisoni, Francesco Andrea Elio*: <https://www.obrazislovenskihpokrajin.si/oseba/grisoni-francesco-andrea-elio/> (pridobljeno: 16. 10. 2024).

POVZETEK

Tržaški škof Andrej Karlin je v svoj zasebni dnevnik zapisoval vtise o razburljivem dogajanju v svoji škofiji od konca oktobra 1918 do aprila 1919, z vmesno daljšo prekinitvijo, ki je posledica odvzema dnevnika s strani italijanskih demonstrantov. Razprava prinaša študijo, ki omogoča lažje razumevanje Karlinovega dnevnika, družbene negotovosti, nasilja in preganja duhovnikov tržaške škofije. Ob tem pa škof opozori na duhovnike, ki se razveselijo prihoda italijanskih okupacijskih oblasti.

Karlin upa, da se bo po uvodni dobi nemirov in negotovosti vzpostavil red, kar je zanj kot legalista in zastopnika lokalne Cerkve kot transnacionalne skupnosti v prvi polovici novembra 1918 najbolj pomembno. Zadržan je do novih vojaških oblasti, ki jih razume kot okupacijske, kot začasne. Škof Karlin se zaveda nemoči, ampak ne izgubi upanja. Z avtoriteto katoliškega škofa si prizadeva vsaj omiliti stiske svojih duhovnikov, ki so preganjani ali v stiski. Dnevnik na eni strani torej prikazuje dogajanje na mikro ravni (na Tržaškem), hkrati pa opozarja na makro raven, torej na pritisk italijanskih oblasti na Vatikan za Karlinovo odstranitev. V podkrepitev svojega stališča italijanske oblasti v Vatikan pošljejo prepis delov Karlinovega dnevnika, ki so ga demonstranti odvzeli tržaškemu škofu ob vdoru v njegove zasebne prostore 29. decembra 1918. V Vatikan poslani prepis dnevnika je bil javno objavljen. V tem besedilu pa se lahko bralci seznani z originalnim Karlinovim dnevnikom iz prevratne dobe. Karlinovo razumevanje dobe najbolje opiše zapis v dnevniku: O revolucija – za te nisem rojen, nikdar se te ne privadam.

Ključne besede: Andrej Karlin, tržaška škofija, 1918–1919, italijanska oblast, dnevnik

Summary

»OH REVOLUTION – I WAS NOT BORN FOR YOU, I WILL NEVER GET USED TO YOU«: BISHOP OF TRIESTE ANDREJ KARLIN (1911–1919) ON THE REVOLUTIONARY PERIOD IN TRIESTE

The Bishop of Trieste Andrej Karlin wrote in his private journal his thoughts about the exciting events in his diocese from late October 1918 until April 1919, with a longer break in between, which was the consequence of his journal being confiscated by Italian protesters. The article brings a study facilitating our understanding of Karlin's journal, social uncertainty, violence, and persecution of priests in the Diocese of Trieste. The bishop also draws attention to those priests who welcomed the arrival of the Italian occupation authorities.

Karlin hopes that after the initial period of unrest and uncertainty, order will be restored, which, as a legalist and representative of the local Church as a transnational community in the first half of November 1918, is most important to him. He is reserved towards the new military authorities whom he perceives as occupation, as temporary. Bishop Karlin is aware of his powerlessness, yet does not lose hope. With the authority of a Catholic bishop, he endeavours at least to alleviate the hardships of his priests who are persecuted or distressed. Thus, on the one hand, the journal illustrates what was happening on the micro level (in Trieste), while at the same time bringing attention to the macro level, i.e. the pressure of the Italian authorities on the Vatican for Karlin's removal. To reinforce their position, the Italian authorities sent to the Vatican a transcript of parts of Karlin's journal taken from the Bishop of Trieste by protesters when they invaded his personal quarters on 29 December 1918. The transcript of the journal sent to the Vatican was also published. However, this article presents the Karlin's original journal from the revolutionary period. Karlin's perception of the period is best described by his journal entry: Oh revolution – I was not born for you, I will never get used to you.

Keywords: *Andrej Karlin, Diocese of Trieste, 1918–1919, Italian authorities, journal*